

Eiku – korjauksen partikkeli?

MARKKU HAAKANA JA LAURA VISAPÄÄ

1 Johdanto

Keskusteluanalyytisessä korjausjäsennyksen ja korjausilmiöiden tutkimuksessa tutkitaan laajasti ottaen sitä, miten keskustelijat hoitavat vuorovaikutuksessa ilmeneviä puhumisen, kuulemisen ja ymmärtämisen ongelmia. Korjausjäsennyksen ala on laaja: se kattaa muun muassa virheiden korjaukset (puhujan itsekorjaukset ja toisen korjaukset), sanahakujen tarkastelun ja vastaanottajan tekemien erilaisten korjausaloitteiden tarkastelun. (Ks. esim. Schegloff, Jefferson & Sacks 1977; Sorjonen 1997; Sidnell 2006; Hayashi, Raymond & Sidnell 2013.) Korjausilmiöitä voidaan tarkastella ja on tarkasteltu monesta näkökulmasta. Tutkimus voi kohdistua siihen, miten itsekorjaukset alkavat, miten ne ajoittuvat ja millaisia asioita puhujat korjaavat (ks. Sorjonen & Laakso 2005; Laakso & Sorjonen 2010; Drew, Walker & Ogden 2013; Schegloff 2013). Voidaan analysoida, millaisia tehtäviä erilaisilla korjausaloitteilla on (esim. Robinson & Kevoe-Feldman 2009; Lilja 2010; Haakana 2011), miten korjausilmiöt toteutuvat erityyppisissä keskusteluissa (kakkoskielisestä keskustelusta ks. esim. Kurhila 2006; Lilja 2010; huonokuuloisten puhujien keskusteluista ks. Pajo 2013) ja miten tietty korjaustyyppi toteutuu eri kielissä (esim. Egbert, Golato & Robinson 2009; Enfield ym. 2013). Yksi näkökulma korjausilmiöiden tarkasteluun onkin sen erittely, millaisia kielellisiä resursseja eri kielet käyttävät korjausten tekemiseen. Koska korjaaminen eri muodoissaan on keskustelussa hyvin yleistä toimintaa, voi myös olettaa, että siihen vakiintuu omia keinojaan – ja jopa että kieleen syntyy nimenomaan korjaamiseen erikoistuneita leksikaalisia aineksia tai rakenteita. Tässä artikkelissa tarkastelemme yhtä tällaista – ainakin pitkälti – korjaamiseen erikoistunutta kielenainesta, suomen *eiku*-partikkelia.

Useat suomalaiset vuorovaikutuksen korjausilmiöiden tutkijat ovat törmänneet *eiku*-partikkeliin. Sorjonen ja Laakso (2005; Laakso & Sorjonen 2010) ovat tutkineet partikkelia yhtenä itsekorjauksen aloitustapana, ja Haakana ja Kurhila (2009) ovat tarkastelleet partikkelin käyttöä tapauksissa, joissa vastaanottaja korjaa virheen edeltävän puhujan puheesta. Kummassakin tutkimuksessa huomiota kiinnittää se, että sekä itsen että toisen korjaamiseen käytetään muitakin keinoja – *eiku* ei siis niissä ole mitenkään pakollinen aines – mutta partikkeli saa tutkimuksissa melko suuren painoarvon. Tämä johtuu siitä, että *eiku* on erittäin eksplisiittinen keino osoittaa korjausta; siihen tuntuu kiteytyneen korjaamisen merkitys. Sorjonen ja Laakso (2005:

265) myös toteavat, että ”suomeen on leksikaalistunut keino, *eiku*-partikkeli, jota käytetään vain korjauksen aloittamiseen”. Tutkijat huomauttavat, että näin selvästi korjaustehtävään leksikaalistunutta keinoa ei kansainvälisissä tutkimuksissa ole nostettu esiin (mp.). Tällaisten tutkimustulosten pohjalta *eiku*-partikkelilla on siis vahva korjauspartikkelin maine (ks. myös esim. ISK 2004: § 862, 1075, 1625; Airikka 2004; Laakso & Tykkyläinen 2009).

Edellä mainitut havainnot *eiku*-partikkelin korjauskäytöstä ovat syntyneet tutkimuksissa, joissa tarkastellaan keskustelun korjausilmiöitä, ja tällöin partikkelin korjausluonne nousee ymmärrettävästi esille. Laajoihin aineistoihin pohjaavaa, itse *eiku*-partikkeliin keskittyvää tutkimusta ei ole kuitenkaan tehty (ks. kuitenkin Leiding 2012¹). Tässä tutkimuksessa lähdemme liikkeelle itse partikkelista ja tarkastelemme, millaisia tehtäviä sillä suomalaisessa puhutussa keskustelussa on. Tätä kautta pyrimme vastaamaan myös siihen, onko *eiku* erikoistunut nimenomaan korjaamiseen. Tutkimuksessa nojaamme keskusteluanalyysin metodiin ja erityisesti vuorovaikutuksen korjausilmiöitä käsittelevään tutkimukseen. Lähestymistapaamme voi luonnehtia myös vuorovaikutuslingvistiseksi: analysoimme yhden kielenaineksen merkitystä tarkastelemalla sitä niissä vuorovaikutuskonteksteissa, joissa se esiintyy (ks. esim. Couper-Kuhlen & Selting 2001; Etelämäki 2006; Koivisto 2011).

2 *eiku*-partikkelin olemus ja esiintymät

eiku on leimallisesti puheen ja vuorovaikutuksen partikkeli. Puhutussa vuorovaikutuksessa sitä käytetään melko taajaan: noin 53 tunnin aineistoomme osui 252 *eiku*-esiintymää. Partikkelia käytetään myös kirjoitetussa dialogissa, esimerkiksi erilaisissa verkkokeskusteluissa (ks. Harle 2011; Leiding 2012) ja kaunokirjallisissa dialogissa (Haakana 2013). Kirjoitetussa dialogissa partikkelin esiintymisasu vaihtelee: se esiintyy yhtenä leksikaalisena yksikkönä muodoissa *eiku* ja *eikun*, mutta toisaalta myös kahtena erillisenä yksikkönä *ei ku* ~ *ei kun*. Tämä kieli siitä, että partikkeli on tunnistettavasti kaksiosainen: se koostuu kieltosana *ei* ja partikkelista *ku(n)* (ks. esim. ISK 2004: § 140, 806; Sorjonen & Laakso 2005: 251; Haakana & Kurhila 2009: 156–157). Partikkelin alkuosa, kieltö, on merkitykseltään varsin läpinäkyvä, kuten myöhemmistä esimerkeistä huomataan: ainakin selvissä korjaustapauksissa *ei* osoittaa, että jokin edeltävän puheen elementti kielletään. Jälkiosan merkitys ei ole yhtä läpinäkyvä. *ku(n)* on suomessa partikkeli ja konjunktio, jolla voidaan osoittaa monenlaisia merkityssuhteita: temporaalisia, kausaalisia ja kontrastiivisia (ks. Herlin 1998). *eiku*-partikkelissa *ku*-osuuden merkitys ei ole kovin selvä, mutta ainakin joissain konteksteissa sen merkityksen voi katsoa lähinnä selitystä osoittavaksi: partikkelin jälkeen osoitetaan, miksi jokin edeltävä asia kielletään, ja joissain tapauksissa *eiku*-alkuinen vuoro selvästi tarjoaa se-

---

1. Leiding (2012) tarkastelee tutkielmassaan joitakin *eiku*-partikkelin käyttöjä puhutussa arki-keskustelussa ja verkkokeskustelussa. Tutkielman aineisto on kuitenkin melko pieni, joten vain osa partikkelin käyttöympäristöistä tulee siinä esiin.

lityksen jollekin keskustelussa aiemmin tapahtuneelle asialle.² Vaikka *ku*-osuuden semantiikka ei ole läpinäkyvä, se on kuitenkin *eiku*-partikkelissa oleellinen sikäli, että se projisoi jatkoa; pelkkä kieltosana ei tätä välttämättä tee.

Puheessa partikkelin ääntöasu vaihtelee jonkin verran: tyyppillisintä kuitenkin on, että *ei* ja *ku* esiintyvät selvästi yhtenä yksikkönä. Yksinkertaisuuden vuoksi käytämmekin siis kaikista esiintymistä nimitystä *eiku*-partikkeli.³ Esimerkkien litteroinnit näyttävät myöhemmin pientä variaatiota siinä, miten *eiku* keskustelussa toteutuu. Tutkimuksen aineistona on laajahko joukko nauhoitettuja ja litteroituja keskusteluja, joista suurin osa on peräisin Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen keskusteluarkistosta. Aineistoa on yhteensä noin 53 tuntia, ja korpus sisältää monenlaisia keskusteluja. Noin puolet aineistosta on arkisia keskusteluja ystävien ja perheenjäsenten välillä, niin puhelimessa kuin kasvotusten; toinen puoli aineistosta on erilaisia institutionaalisia keskusteluja, esimerkiksi terveyskeskuslääkäriin vastaanottoja.⁴ *eiku* esiintyy kaikenlaisissa keskusteluissa, mutta suurin osa tapauksistamme on arkikeskusteluista (221/252).

Aineistostamme löytyy siis yhteensä 252 *eiku*-esiintymää. Olemme analysoineet tapaukset esiintymä esiintymältä, ja yhtenä kysymyksenä miettineet sitä, toimittaako partikkeli kontekstissaan selvästi korjaavaa tehtävää. Tämän perusteella olemme jakaneet tapaukset korjaaviin ja muihin tapauksiin. Korjaavat käytöt olemme vielä jakaneet kahtia sen mukaan, kohdistuuko korjausoperaatio puhujan omaan vai vastaanottajan puheeseen tai muuhun toimintaan. Asetelma 1 osoittaa tämän analyysin tulokset:

Selvästi korjaavat	213	Muut tapaukset	39
Itsekorjaukset	92		
Toisen korjaukset	121		

Asetelma 1.

eiku-partikkeli aineistossa (N = 252).

Kuten asetelma osoittaa, partikkelin korjausmaine ei ole mitenkään perusteeton; suurin osa partikkelin esiintymistä on selvästi korjaavissa konteksteissa. Näitä tarkastelemme artikkelin ensimmäisessä analyysiosiossa (luku 3). Kaikki esiintymät eivät kuitenkaan helposti mielly korjaukskäyttöiksi: osassa tapauksista korjaavuuttakin voi havaita, mutta tällöin joudutaan venyttämään sen rajoja, mitä korjauksella tarkoitetaan ja on tutkimuskirjallisuudessa tavattu tarkoittaa. Tällaisen venytyksenkin jäl-

2. Diakronisesti kiinnostava tutkimuskysymys olisi tietysti se, millaisissa konteksteissa *ei* ja *ku*(n) ovat alkaneet reanalysoitua partikkeliksi. Tässä artikkelissa näkökulmamme on kuitenkin puhtaasti synkroninen.

3. Partikkelin ääntöasun (esim. *ei*-osuuden keston) vaihtelu on kiinnostava jatkotutkimuksen aihe, mutta sen käsittely ei mahdu tähän.

4. Tämän tutkimuksen aineisto on sama kuin Haakanan (2011) avoimia korjausaloitteita käsittelevässä tutkimuksessa (aineiston kuvauksesta ks. mas. 38–39).

keen osa tapauksista jää vielä korjaamisen ulkopuolelle, ja niissä korostuvat partikkelin muut funktiot. Näitä tapauksia tarkastelemme jälkimmäisessä analyysiosiossa (luku 4).⁵

3 *eiku* korjauksen partikkelina

Suurimmassa osassa aineistomme *eiku*-esiintymistä on kyse korjauksesta. Tässä luvussa tarkastelemme partikkelin käyttöä erilaisissa korjauskontesteissa. Aloitamme puhujan itsekorjauksista ja sen jälkeen käsittelemme tapauksia, joissa *eiku*-alkuisella vuorolla korjataan jotakin edeltävän puhujan puheesta tai muusta toiminnasta.

3.1 *eiku* puhujan itsekorjauksissa

Sorjonen ja Laakso (2005; Laakso & Sorjonen 2010) ovat tarkastelleet sitä, millaisin eri tavoin puhujat aloittavat lausumansisäisiä itsekorjauksia suomalaisessa keskustelussa. *eiku*-partikkeli on yksi näistä tavoista (ks. myös ISK 2004: § 826, 1075).⁶ Kirjoittajien mukaan tyypillinen partikkelilla tehty korjausoperaatio on korvaus⁷: virheellinen elementti korjataan partikkelin avulla oikeaksi. Näin on myös oman aineistomme *eiku*-itsekorjauksissa. Esimerkki 1 on monin tavoin tyypillinen. Siinä puhujat spekuloiivat yhteisen tuttavansa raskaudesta. Rivillä 1 Susa referoi Tupun selostusta raskautta puoltavista havainnoista:

(1) [I69 Sg151b.kas]

01 Susa: ja sittehän Kipa< **ei:ku** Tupu selitti sitä et ku se .hh
02 kumartuu ni se kumartuu [siis just sillee,
03 Anne: [silleen jalat #levällään ja#,

Susa nimeää referoitavan puhujan ensin *Kipaksi* mutta välittömästi tämän jälkeen osoittaa *eiku*-partikkelilla aloittavansa korjausjakson. *eiku* osoittaa korjaavan korvauksen tarvetta: väärä henkilö vaihdetaan partikkelin jälkeen *Tupuksi*. Useimmat aineistomme *eiku*-itsekorjaukset ovat juuri tällaisia: ne tuotetaan heti virheellisen elementin jäljessä, ja tyypillisiä korjattavia ovat esimerkiksi nimet, ajankohdat ja numerot. Seuraavat esimerkit havainnollistavat paitsi *eiku*-korjausten samanlaisuutta myös pieniä eroja korjauksen ajoituksessa suhteessa ongelmakohtaan:

---

5. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jää *eiku syömään* -tyyppisen konstruktion tarkastelu (ks. ISK 2004: § 1730), koska siitä on aineistossa ainoastaan kaksi esiintymää.

6. Yleisin keino Sorjosen ja Laakson (2005) aineistossa on keskeyttää sana tai meneillään oleva syntaktinen konstruktio. *eiku*-partikkelin lisäksi muita korjaukseen käytettäviä partikkeleita ovat *tai* ja *siis*.

7. Muita korjausoperaatioita ovat esimerkiksi lisääminen, poistaminen, hakeminen ja hylkääminen (ks. Schegloff 2013).

(2) [I2 Päänsärky.puh Sg113A1]

01 Kaaka: >mut< tuntuu niin elämä >tääläki< tylsältä ku,<
 02 (0.6)
 03 Kaaka: >vik- e'ku< Hanneki oli >eilel lähössä johonki<
 04 bileifsiinf,h
 05 (0.4)
 06 Missu: foli vai?h .h hf=

(3) [I13 Velipuoli.puh Sg94-7 1A2]

01 Pekka: .hhh >meän täytyy nyt viel< kattoo sitä
 02 Kuopioon menoo miten tuo nyt on ku .mhh mt huo:me-
 03 eiku mitäs,hh (.) ke:skiviikkon tulee se Helli ja
 04 Jarmo tänne,
 05 Jukka: mm hy,

(4) [I4 Nils-setä.puh Sg166 A1]

01 Satu: #e:< no# sitte jos ei s- >suthan
 02 tavottaa=>↑mä sain duunist uuden kännykän,<
 03 Nina: ↑saitko.=
 04 Satu: =.h sa:in, semmosen pienen viis viis< >eiku< viis yks
 05 yks nollan. mää vaan laitoin ite hakemuksen ja
 06 se oli hyväksytty.

(5) [I1 Suolapala.puh Sg112A3-Bo1]

01 Missu: .hh eksää lähettäny sillekket ton osotteemuutoskortin.
 02 Vikke: juu.
 03 Missu: se lähetti silti sulle vielä tänne.
 04 (0.4)
 05 Vikke: joo, mut mää lähetin ne sitte, (.) ne niinku .hh
 06 (0.5) hh (0.3) ne tulee varmaa huomenna perille. >eiku
 07 tänää<.
 08 Missu: nii< (.) vai ↑noi oli saanu, Ninna oli saanuj jo eile.

Esimerkeissä 2–5 korjataan henkilön nimeä (esim. 2 *Vik-* > *Hanneki*), ajanilmauksia (esim. 3 *huo:me-* > *ke:skiviikkon*, esim. 5 *huamenna* > *tänää*) ja numerosarjaa (esim. 4 *viis viis* > *viis yks*). Korjausoperaatio on kaikissa samanlainen kuin esimerkissä 1: virheelliseksi havaitun elementin korvaaminen oikealla. Pientä eroa on siinä, miten korjaus ajoittuu suhteessa ongelmaan. Esimerkit osoittavat, että korjaus voidaan aloittaa jo kohdassa, jossa virheellinen sana on vasta rakentumassa: esimerkeissä 2 ja 3 puhujat katkaisevat sanan kesken (esim. 2, r. 3 *Vik-* ja esim. 3, r. 2 *huo:me-*) ja ryhtyvät korjaa-

maan. Esimerkissä 4 virheellinen numero on tuotettu loppuun – kuten esimerkissä 1 virheellinen nimi – ja korjaus ajoittuu heti sen jälkeen. Esimerkissä 5 virheellisen ajanilmauksen sisältävä lausuma (*ne tulee varmaa huomenna perille*) on jo viety loppuun ja korjaus ajoittuu sen lausuman jälkeiseen tilaan, niin sanottuun vuoronvaihdon mahdollistavaan kohtaan.⁸

Sorjonen ja Laakso (2005) tarkastelevat tutkimuksessaan vain lausuman (tai vuoron rakenneyksikön) sisällä tapahtuvia itsekorjauksia. Edeltävä esimerkki 5 osoittaa, että *eiku* toimii itsekorjauksen merkkinä myös ongelmalausuman jälkeen. Aineistomme osoittaa selvän tendenssin, että itsekorjaukset ajoittuvat mahdollisimman pian ongelmakohdan jälkeen. Muutamissa tapauksissa korjaus tapahtuu kuitenkin hie-man kauempana ongelmakohdasta. Seuraavat esimerkit (6–7) osoittavat, että *eiku*-partikkelia käytetään myös kolmannen vuoron ja kolmannen position korjauksissa. Kolmannen vuoron itsekorjauksilla tarkoitetaan keskusteluanalyyseissa sellaisia itsekorjauksia, joissa puhujan ongelmavuoron jälkeen vastaanottaja on jo ehtinyt reagoida ja seuraavassa vuorossa sitten ensimmäinen puhuja palaa korjaamaan edeltävää puhetta (Schegloff 1997; Sorjonen 1997: 134–135). Näin käy esimerkissä 6, jossa korjattavana on vastausvuoron polaarisuus. Anna on lähettänyt Sinille postipaketin ja kysyy rivillä 1 siitä, pääseekö Sini sen postista lähiaikoina noutamaan. Sinin vastaus rivillä 2 on vahvan myöntävä.

(6) [I54 Loppiais.puh]

01 Anna: pystykkö perjantaina hake(maa.)=
 02 Sini: =.hh juu juu. kyllä mä ilman muuta.
 03 Anna: nii:. jo[o:.
 04 Sini: [>.hh eiku, (0.2) °en: voi mutta° .hhhh
 05 (0.2) mutta mutta nyt on just nää kaks aamua
 06 semmosta tota ni kyllä minä nyt saan sen: kuitenkin
 07 sieltä ulo[s.
 08 Anna: [nii:.=
 09 Sini: =saahan mä sen iltapäivällä sitte

Sinin vastauksen jälkeen Anna reagoi dialogipartikkeleilla (r. 3), minkä jälkeen – kolmannessa vuorossa – Sini palaa korjaamaan vastaustaan: myönteinen vastaus korvataan tässä kielteisellä vastauksella (r. 4). Kolmannen position korjauksilla tarkoitetaan puolestaan sellaisia korjauksia, joissa puhuja palaa korjaamaan omaa aiempaa vuoroaan siitä syystä, että vastaanottajan reaktio osoittaa väärinymmärrystä (Schegloff 1992; Sorjonen 1997: 135–136). Seuraavassa esimerkissä näkyy väärinymmärryksestä johtuva korjaus. Katkelma on puhelusta, jossa Vesa keskustelee enonsa kanssa. Esimerkin alussa Simo (r. 1–3) palaa soittonsa syihin, joista yksi on se, että hän on halunnut kuulla, ”miten suku jaksaa”. Tähän Vesa esittää vielä

8. Erilaisista itsekorjauksen mahdollisista ajoituksista ks. esim. Schegloff, Jefferson & Sacks (1977); Schegloff (1992, 1997); Sorjonen (1997).

kokoavan vastauksen rivillä 5, jossa käyttää muotoilua *voi paksusti*. Tästä väärinymmärrys alkaa pikkuhiljaa kehkeytyä.

(7) [T75 Eno.puh Sg94-7 2A4]

- 01 Simo: iha ihan noin noien paperihommien kanssa noi, .mt
 02 hh JA niinku sanoin että #(ne on) noita# ö: e-
 03 hh kuullakseni noin noi että >miten miten< suku jaksaa.
 04 (0.4)
 05 Vesa: no suku voi fpaksustif, hh
 06 Simo: .mt no, (.) se< se on sillon miellyttävä kuulla että noin
 07 on?,=onko< onko: onko noin noita normaalipaksuutta vai:
 08 noin epnormia paksuutta,
 09 (0.8)
 10 Vesa: mun mahan kohalla vähän epnormaalia,
 11 (.)
 12 Simo: ↑kenellä.
 13 Vesa: fminullahf hhh .eh [he hh
 14 Simo: [↑HO-HOO::: (.) KUULE Onnea.
 15 kuule on: se hienoo että jossain suku jatkuu nin,
 16 Vesa: e::i ku se on oma maha mikä k- pais(h)uu hh
 17 [liian (---) [he he heh he he heh he he
 18 Simo: [a:::- [a::-j(h)a-j(h)aa fminä luulin]
 19 [et(h)tä t(h)uo hy hy hy hy hy hh
 20 Vesa: [he he he he he hhh
 21 Simo: f↑no ni,f
 22 Vesa: fei o viel,f

Riveillä 7–8 Simo tarttuu Vesan vuoron *paksusti*-muotoiluun ja esittää siihen liittyvän jatkokysymyksen, joka on muotoiltu hieman leikkisästi (*normaalipaksuutta vai noin epnormia paksuutta*). Vesan vastaus tähän (r. 10) implikoi sitä, että hän on hieman lihonut. Simo reagoi vuoroon korjausaloitteella (r. 12 *kenellä*), joka tarkistaa Vesan vastauksen henkilöviittauksen. Vesan vastauksen jälkeen Simon seuraava vuoro (r. 14–15) onnitteluneen osoittaa Simon tulkinneen edeltävän puheen siten, että Vesan perheessä odotettaisiin lasta. Tulkinta on kuitenkin väärä, minkä Vesa sitten korjaa *eiku*-alkuisella vuorollaan. Tällaisia kolmannen position vuoroja on keskusteluanalyyysissa käsitelty puhujan itsekorjauksina (ks. esim. Sorjonen 1997), ja tässäkin voi ajatella, että rivin 16 vuorossaan Vesa palaa korjaamaan sitä, mitä hän on edellä (riveillä 10 ja 13) tarkoittanut – samalla korjaus tietysti kohdistuu myös vastaanottajan tekemään tulkintaan.⁹

9. Itsen ja toisen korjaaminen limittyvät aineistossamme muillakin tavoilla, esimerkiksi niin, että puhuja palaa korjaamaan aiempaa puhettaan sen jälkeen, kun vastaanottaja on osoittanut korjausaloitteella, että edeltävässä vuorossa on jokin ongelma.

Esimerkin 7 kaltainen kolmannen position korjaus on aineistossamme yksittäistapaus. Tyypillisimpiä *eiku*-itsekorjauksia ovat sellaiset tapaukset, joista lähdimme tässä jaksossa liikkeelle (esim. 1–5).¹⁰ Olemme osoittaneet, että *eiku*-partikkelin tehtävä itsekorjauksissa on osoittaa virheellisen elementin korvaamista oikealla.¹¹

3.2 *eiku* vastaanottajan puheeseen suuntautuvissa korjauksissa

Tässä alaluvussa tarkastelemme tapauksia, joissa puheen vastaanottaja korjaa jotakin edeltävän puhujan puheesta (tai muusta toiminnasta) *eiku*-alkuisella vuorolla. Tällaisissa tapauksissa *eiku* viestii aivan samanlaisesta korjausoperaatiosta kuin itsekorjaustapauksissa: virheellisen elementin – tai joskus laajemman asiointilan kuvauksen – korvaaminen oikealla voi siis tapahtua paitsi puhujan omasta toimesta myös yli puhujanvaihdoksen. Seuraava esimerkki esittelee ilmiön hyvin: siinä sekä ongelmakohdan tuottaja että vuoron vastaanottaja korjaavat puhujan tekemän virheen lähes samanaikaisesti ja *eiku*-alkuisesti.

(8) [I76 Sg142 B_05, Pappila 15]

01 Tero: Lundkvisti,
02 Ella: m.hh E:lla Pappila täällä hyvää ehtootah::?
03 Tero: ehtootah
04 Ella: hyvinkö teillä on menny kesä ja- ja- (.) mitäs
05   kuulu Kuusamoo ja<
06   (.)
07 Tero: °ei°[ku< Kuhmoon.
08 Ella: [eiku Kuhmo(h)onh. nii:h.
09   (0.8)
10 Tero: mei oltiin siäl vajjaa kolome viikkooh:.
11 Ella: vai nii. olik sillon ihanat ilmah.

Puhelun alussa soittaja, Ella, esittää riveillä 4–5 kaksi kysymystä, joista ensimmäinen tiedustelee kesäkuulumisia yleisemmin ja toisessa mainitaan vastaanottajan kesäinen matkakohde, Kuusamo. Pienen tauon jälkeen sekä Ella itse että vastaanottaja Tero korjaavat paikannimen *eiku*-alkuisella vuorolla Kuhmoksi. Kyseessä on siis (lähes) samanaikainen ja samanlainen korjausoperaatio, korvaaminen.

---

10. Tapausten luokittelu korjausjakson aloituskohdan perusteella ei ole yksioikoista, mutta hieman karkeistaen voi sanoa, että kolmannen vuoron korjauksia on aineistossa vähän (7 tapausta) ja suurin osa korjausjaksoista alkaa kesken lausuman (50 tapausta) tai heti seuraavassa lausumassa (34 tapausta).

11. Sorjosen ja Laakson (2005) aineistossa toinen *eiku*-partikkelilla tehty korjausoperaatio on hylkääminen. Tällä he tarkoittavat korjausta, jossa puhuja hylkää rakentumassa olevan syntaktisen kokonaisuuden ja toiminnan kokonaan (mas. 254). Meidän aineistossamme tällaisia tapauksia ei esiinny, mikä voi johtua esimerkiksi aineistotyyppien erilaisuudesta. Sorjosen ja Laakson (mp.) esittämä esimerkki hylkääksestä on Kelan asiointikeskustelusta. Toisaalta ajattelempa, että hylkäämisen voisi nähdä yhtenä korvaamisen muotona. Yksi toiminto korvataan toisella, tilanteisesti jollakin tavalla sopivammalla toiminnolla.

Toisen puheeseen suuntautuvat *eiku*-korjaukset ovat huomattavasti heterogeenisempi luokka kuin edellä käsitelty itsekorjaukset. Esittelemme seuraavassa tapauksia, joissa korjaus kohdistuu erityyppisiin vuoroihin. Esimerkin 8 kaltainen, toisen puheen faktuaaliseen virheeseen suuntautuva korjaus on aineistossamme melko harvinainen – ja harvinainen keskustelussa ylipäätään (ks. Haakana & Kurhila 2009); tutkimuskirjallisuudessa sitä on pidetty myös varsin ongelmallisena puhetoimintona (Schegloff, Jefferson & Sacks 1977; vrt. Haakana & Kurhila ma.). Joitakin tällaisia tapauksia aineistoomme kuitenkin sisältyy.¹²

Esimerkissä 9 puheenvuoron vastaanottaja korjaa jälleen edeltävän puhujan paikkaan viittaavan ilmauksen. Katkelmassa Tero on juuri poistumassa paikalta ja kertaa ennen lähtöään aiemmin tehtyä suunnitelmaa:

(9) [Sg69 Juristit.kas]

01 Tero: Kati halus et puol neljä maissa oltas siellä,
 02 Rea: .nss .n[ss
 03 Kati: [Joo:]
 04 Tero: Hookkans[böölessä.
 05 Kati: [mut ei se nyt,
 06 Rea: ei[ku Hiekkiksessä.
 07 Kati: [ei,
 08 Tero: eiku Hiekkiksessä.
 09 Kati: Sand↑kulla↑
 10 Rea: Sandgullassa.

Rivillä 1 Tero aloittaa lausuman, joka täydentyy rivillä 4 ruotsinkielisellä paikannimellä *Hookkansbölessä*. Rea korjaa tämän *eiku*-alkuisella vuorollaan (r. 6), ja Tero hyväksyy korjauksen toistamalla korjausvuoron *eiku*-partikkeleineen, mikä saa vuoron vaikuttamaan suorastaan itsekorjaukselta. Seuraava esimerkki osoittaa, että korjauksen kohteeksi voi joutua paitsi lausuman kielelliset elementit myös fyysinen toiminta. Esimerkki 10 on terveyskeskuslääkärin vastaanotolta, ja siinä lääkäri on siirtymässä korvavaivoista kärsivän potilaan fyysiseen tutkimukseen:¹³

(10) [T74 38B1pienätäpuhetta.LP]

L VALMISTELEE INSTRUMENTTIA FYYSISETÄ TUTKIMUSTA VARTEN
 01 L: ootteko käyttäny tommosia, (0.2) aavitamiinitippoja.
 02 (0.2)

12. Haakana ja Kurhila (2009) tarkastelevat laajemmin toisen virheiden korjaamista suomalaisessa arkikeskustelussa. Heidän aineistossaan korjaukset ovat toisinaan *eiku*-alkuisia, mutta myös muin tavoin rakentuvia (esim. muut kieltorakenteet, paljaat kiellottomat NP:t).

13. Ei-kielellisiä toimintoja on merkitty kapiteelein puherivien yläpuolelle osoittamaan, mitä puheen kanssa samanaikaisesti tapahtuu.

03 P: en oo mitä[än käyt( ).]
 04 L: [joo:.] .joo, niitä vois ihan
 L SIIRTYY P:N ETEEN JA NOSTAA INSTRUMENTIN, P AVAA SUUNSA
 05 semmosen (.) tommonen jos on s'm'ne (.) aprooffine<
 P SULKEE SUUNSA
 06 >**eiku** nenään katsotaan nyt< n(h)i .ih °ei tarvi
 07 <suu:ta aukasta>°

Esimerkissä limittyvät puhe (lääkäri kyselee eräästä lääkkeestä) ja fyysiseen toimintaan valmistautuminen: rivien 1–4 aikana lääkäri valmistelee instrumenttia fyysistä tutkimusta varten. Rivin 5 aikana hän siirtyy potilaan eteen ja nostaa instrumenttia kohti potilaan kasvoja. Tässä vaiheessa potilas avaa suunsa tutkimusta varten. Toiminnan korjaus tapahtuu rivillä 6, jossa lääkäri osoittaa *eiku*-alkuisella vuorollaan, että tutkimus kohdistuu tällä kertaan nenään eikä suuhun.

Suurin osa aineistomme toisen puheeseen suuntautuvista *eiku*-vuoroista on vastauksia erityyppisiin kysyviin vuoroihin (79/121). Nämä eroavat edellisistä tapauksista siinä, että kysyvässä vuorossa asia on merkitty epävarmaksi – edeltävissä tapauksissa puhuja ei ole mitenkään itse suuntautunut korjattavaksi nousevan asian epävarmuuteen tai ongelmallisuuteen. Kysyvät vuorot taas ovat luonteeltaan sellaisia, että ne tekevät mahdolliseksi myöntävän tai kieltävän (ja korjaavan) vastauksen. Osa kysyvistä vuoroista voidaan luokitella yhteen korjausaloitetyyppiin: ne toimivat keskustelussa ymmärrysehdokkaina. Ymmärrysehdokas on korjausaloite, jossa puhuja esittää oman tulkintansa siitä, mitä edeltävän puhujan vuoro tai sen osa tarkoittaa, ja tarjoaa sen puhujalle vahvistettavaksi tai korjattavaksi (ks. esim. Sorjonen 1997: 131–133; Lilja 2010: 138–162).¹⁴ Katkelmat 11 ja 12 ovat esimerkkejä ymmärrysehdokkaista, jotka saavat *eiku*-partikkelilla alkavan korjaavan vastauksen:

(11) [T85 Sg143bo8/pappila]

01 Anne: mut et se on ihan ↑kätevä ku< tää↑ki< (.) täälläki
 02 on aika ↑kallista toi seutuliikenne ni vaunujen
 03 kans saa ilmaseks fmennä et
 04 ↓se on ihan hyvä(h),f
 05 Ella: ai ja:hah,
 06 Anne: °et se o[-°]
 07 Ella: [si]is että vaunut ↑ilmaseks,
 08 Anne: #ja#< (.) **eiku** siis niinku et mäki oon ilmanen
 09 sillo, (.) ei tarvi maksaa mitää,
 10 Ella: ↑IHAN totta.

14. Sacks (1992a: 381) kutsuu tällaisia vuoroja luennoissaan suorastaan nimellä *correction-invitation device* 'korjauksen kutsumisen väline'.

(12) [T6 Kakkosvaihe.puh Sg112B3]

- 01 Missu: niin nii tota, hhh ku, öö Vikke oli, (.) nähny et
 02 just et Vi- toi Sanna on keräilly sitä
 03 lehmäsarjaa.
 04 Anna: nii?,
 05 Missu: ja kaikkia astioita ja >muita?
 06 Anna: ai sitä Pentikiv vai.
 07 Missu: **ei ku** ihan siis niinku yleensä kik kaikkee
 08 mahollist[a, tai se tykkää näistä lehmäaiheista?,
 09 Anna: [<ai>?,
 10 Anna: joo:,

Esimerkissä 11 Anne kertoo seutuliikenteessä matkustamisesta lastenvaunujen kanssa ja luonnehtii tätä myönteisesti sen ilmaisuuden vuoksi (r. 1–4). Ella käsittelee tätä ensin uutena tietona (r. 5 dialogipartikkeli *ai jahah*) ja sen jälkeen muotoilee oman ymmärryksensä edeltävästä puheesta ymmärrysehdokkaalla *siis että vaunut ilmaseks*. Esimerkissä 12 Missu on ehdottamassa tupaantuliaislahjan ostamista puhujien yhteiselle ystäville ja referoi Viken havaintoja siitä, että ystävä keräilee astioita, jotka kuuluvat lehmäsarjaan. Rivillä 6 Anna esittää kysyväksi muotoillun (partikkelit *ai* ja *vai*) ymmärrysehdokkaan siitä, mihin lehmäsarjalla oikeastaan viitataan, liittäen sen tiettyyn tuotemerkkiin (*ai sitä Pentikiv vai*). Kummassakin tapauksessa puhuja siis tarjoaa oman tulkintansa edeltävästä puheesta joko vahvistettavaksi tai korjattavaksi: näissä tapauksissa responssi on korjaava. *eiku*-alkuisilla vuoroilla osoitetaan, että ilmaisuus koskee paitsi vaunuja myös vaunujen kanssa liikkujaa (esim. 11, r. 8–9) ja että kyseessä ei ole tietty tuotemerkki vaan lehmäaiheiset tuotteet yleisemmin (esim. 12, r. 7–8).

Suuri osa *eiku*-vastauksen saavista vuoroista on aivan tavallisia vaihtoehtokysymyksiä, joihin rakentuu oletus jostakin asiasta, joka tarjotaan sitten myönnettäväksi tai kiellettäväksi. Nämä eivät kuitenkaan ymmärrysehdokkaiden tavoin nouse yhtä selvästi tarkistamaan jotakin edeltävästä vuorosta epäselväksi jäänyttä kuin ymmärrysehdokkaat.¹⁵ Kyseiset vuorot ovat siis kieltovastauksia, joissa pelkän kiellon lisäksi myös korjataan eksplisiittisesti kysymyksen oletus (kieltovastauksista yleisemmin ks. esim. Raevaara 2001; ISK 2004: § 1204–1205; Airikka 2004). Esimerkit 13 ja 14 havainnollistavat tällaisia tapauksia:

(13) [T12 Sg113A3 Ihan mieletöntä.puh]

- 01 Hanne: fvoi ↑vi::tsi, oli kyllä nii hauskaaf.
 02 Missu: ↑kene:n pileissä sä sit olit,=oliks se joku
 03 >luokkakaveri<.

15. Vaihtoehtokysymyksiin vastaamista korjaavalla vastauksella ei ole käsitelty keskustelunanalyysissa osana vuorovaikutuksen yleisempää korjausjäsenystä. *eiku*-partikkelin käyttöjen analyysin kannalta nämä tapaukset voidaan kuitenkin laskea selvästi korjaaviksi, koska niissä tapahtuu samanlainen korvausoperaatio kuin muissakin korjaavissa konteksteissa.

04 (0.3)
 05 Hanne: **eiku** ne oli niinku #ö#, siis ihan ton niinku
 06 to[n koulun bile[et niinku.]
 07 Missu: [.hh [ai↑<jaa:.,>]h joo joo; just.

(14) [T41 Sg94-7 4A5 Mökki.puh]

01 Jukka: >↑Simppa hei, missä ne mun luistimet on<, onks
 02 #ne:# sulla vie jossai vielä,
 03 Simo: **eiku** sul,=mähän toi jo ne sillon< aikaa sitte,
 04 (1.0)
 05 Jukka: ai ne on täälä jossai,=
 06 Simo: =>joo,<=
 07 Jukka: =aha,

Kummassakin tapauksessa kysyjä esittää ensin yleisemmän hakukysymyksen ja sen jälkeen tarkentavan vaihtoehtokysymyksen. Esimerkissä 13 Hanne on pitkälti kertonut edellisillan juhlista, ja rivillä 2 Missu tiedustelee ensin hakukysymyksellä, kenen juhlista oli kyse. Tämän perään hän rakentaa vaihtoehtokysymyksen, jossa tarjoaa vaihtoehtona sitä, että kyseessä olisi ollut jonkun luokkatoverin juhlat (r. 2-3). Esimerkissä 14 Jukka taas tiedustelee veljeltään luistintensa sijainnista; yleisemmän hakukysymyksen jälkeen hän esittää kysymyksellään vaihtoehtona, että luistimet ovat (edelleen) Simolla. Kummassakin tapauksessa vastaus on kieltävä: *eiku*-alkuiset vastaukset osoittavat, että kyse ei ollut luokkatoverin vaan koulun järjestämistä juhlista ja että luistimet eivät enää ole Simolla vaan Jukalla itsellään.

Muutamissa aineistomme tapauksissa *eiku*-alkuinen vastaus suuntautuu hakukysymykseen. Tällöin vastaus korjaa kysymyksen presuppositiota, kuten seuraavassa esimerkissä:

(15) [T9 + T10 Kämpis.puh Sg112 B 9]

01 Missu: .hhh noil on kauhee #m: ö# ruljanssi
 02 noiden#:# hake:musten kanssa;=mitä: sää laitoit
 03 ku .hh kysyttiiks sultaki vanhempien näitä,
 04 (0.4)
 05 Missu: >mh< pääomatuloja >ja tälläsiä<.
 06 Vikke: .hh siinä Kelassa.
 07 Missu: nii,
 08 Vikke: .hhh >joo.<
 09 Missu: .hh mistä sää löysit ne, (.) tai siis mää löysin
 10 kyllä isä:n <mutta>;h
 11 Vikke: **ei kum** me,=m↓ää ↑annoin että täytättekö täään,
 12 (.)
 13 Vikke: tssh tssh

- 14 Missu: ai mitä? annoit sille Kelav virkailijalle;
 15 Vikke: eiku äi(h)tille j(h)a isä:lle he hh
 16 Missu: ai↑<JAA::>.h (.) joo joo ja ne täytti sen sitte?,h
 17 Vikke: .hh nii e[i si]in muu[ta?, .hhh]
 18 Missu: [.mt] [justii.h]no?

Missu kysyy Vikeltä neuvoja opintotukihakemuksen täyttämiseen liittyvissä asioissa. Ensin hän tarkistaa, onko Vikeltä myös kysytty hakemuksen täytössä vanhempien pääomatuloja (jakso r. 1–8). Tämän jälkeen hän esittää vaihtoehtokysymyksen *mistä sää löysit ne* (r. 9), jossa olettaa Viken etsineen tarvittavat tiedot jostakin. Viken vastaus kuitenkin korjaa tämän oletuksen: *eiku*-alkuisella vuorollaan hän osoittaa, että ei ole itse etsinyt tietoja vaan antanut lomakkeen tältä osin muille täytettäväksi.¹⁶

Tässä luvussa olemme tarkastelleet *eiku*-partikkelin käyttöä erilaisissa korjaavissa konteksteissa, niin puhujan omaan puheeseen kuin vastaanottajan puheeseen suuntautuvissa. Vaikka kontekstit ovat monenlaisia, tapauksia yhdistää se, että partikkelin avulla jokin edeltävä – yksittäinen ilmaus tai asiointilan kuvaus – osoitetaan (korjaajan kannalta) virheelliseksi ja partikkelin jälkeen ongelmallinen aines korvataan oikealla. Taulukkoon 1 olemme vielä tiivistäneet luvussa tarkastelemiemme tapausten korjausoperaatiot.

Taulukko 1.

Esimerkkien 1–15 korjausoperaatiot.

Esim.	Korjattava	<i>eiku</i>	Korjaus
1	Kipa		Tupu
2	Vikke		Hanne
3	huomenna		keskiviikkona
4	viis viis		viis yks
5	huomenna		tänään
6	kyllä (pystyn)		ei (en pysty)
7	vaimon maha paisuu		oma maha paisuu
8	Kuusamo		Kuhmo
9	Hookkansbööle		Hiekkis
10	suuhun		nenään
11	vaunut ilmaiset		vaunut + aikuinen ilmaiset
12	Pentikin lehmäsarja		lehmäaiheet yleensä
13	luokkakaverin bileet		koulun bileet
14	luistimet Simolla		luistimet Jukalla
15	tiedot löydetty itse		vanhemmat täyttäneet tiedot

16. Katkelman jälkimmäinen *eiku* (r. 15) aloittaa vuoron, jossa Vikke korjaa Missun väärinymmärryksestä kielivää ymmärrysehdoista.

4 *eiku*-partikkelin muu käyttö

Edellä käsittelemisämme esimerkeissä partikkelilla *eiku* on reagoitu johonkin välittömästi korjausta vaativaan seikkaan. Partikkelia käytetään kuitenkin myös vuoroissa, joita ei edellä mitään sellaista, mikä millään ilmeisellä tavalla vaatisi korjaamista; joka kuudes aineistomme *eiku* (yht. 39 tapausta) asettuu tällaisiin konteksteihin. Tässä luvussa analysoimme näitä käyttöjä tarkemmin ja näytämme, miten partikkelia voidaan käyttää yksiselitteisen korjaamisen ohella myös keinona, jolla vuorovaikutuksen osallistujat säätelevät oletuksia keskustelun etenemisestä – esimerkiksi torjuvat syntyneitä sekventiaalisia odotuksia, indeksoivat siirtymää uuteen puheenaiheeseen tai osoittavat humoristisen moodin jälkeen paluuta puheen päälinjalle.

Tässä luvussa analysoitaville *eiku*-käyttöille ominaista on se, että ne nostavat meta-tasolla näkyviin sitä tietoa, jota keskustelijoilla on keskustelun etenemisestä: ne ovat toisin sanoen läpeensä metapragmaattisia. *eiku*-partikkelilla on metapragmaattinen funktio toki myös edeltävissä luvuissa käsitellyissä korjaustapauksissa: niissä *eiku* kommentoi edeltävää vuoroa korjaamalla sitä ja on näin puhetta puheesta (ks. Lucy 1993: 9; Verschueren 2000: 445–446). Nyt tarkasteltavat *eiku*-tapaukset eroavat näistä kuitenkin sikäli, että *eiku*-partikkelilla kommentoidut seikat eivät ole konkreettisia keskustelussa ilmenneitä asioita vaan oletettuja tai syntyneitä odotuksia keskustelun kulusta. *eiku* ei siis ainoastaan kommentoi kielenkäyttöä, vaan kommentoi ja nostaa näkyviin sitä intersubjektivisuuden mahdollistavaa mutta yleensä implisiittiseksi jäävää tietoa, jota meillä kielenkäyttäjinä keskustelun etenemisestä on. Tarkastelemme tässä luvussa näitä käyttöjä jatkumonluonteisesti siten, että mitä edemmäs esimerkkien analyysissä edetään, sitä vaikeampaa partikkelin *eiku* käytössä on nähdä korjaavuutta. Esimerkkien analyysin jälkeen pohdimme sitä, mikä selittää partikkelin motivaatiota analysoituissa käyttökonteksteissa.

4.1 *eiku* kommentoimassa oletuksia keskustelun etenemisestä

Ensimmäinen partikkelin ”muunlaisia” käyttöjä havainnollistava esimerkkinne (16) muistuttaa monissa suhteissa aiemmin käsiteltyjä korjauskäyttöjä. Partikkeli vaikuttaa yhä korjaavalta, mutta korjauksen kohteena ei ole toisen puhujan vuorossa ilmenevä ongelma vaan esisekvenssin synnyttämä implikaatio. Missu on soittanut ystävälleen Sinille, ja kun alkutervehdykset on vaihdettu, hän kysyy ystävänsä iltasuunnitelmista (r. 4):

(16) [M22 Sg112b8 Nipsu.puh]

01 Sini: Sini?,
02 Missu: .h no Missu täs moih,=
03 Sini : =↑moi,
04 Missu: .hh niin semmosta vaan että ooksää menossa
05 tänään baarii.h
06 Sini: mää en tiäv viä yhtää.

07 Missu: <joo>. .hh[h no<
 08 Sini: [no kui,
 09 Missu: e:iku emmä oo ainakaam menossa [siis mää en
 10 Sini: [ai,
 11 Missu: kyllä jaksa mutta,h .hhh mut mää vaan aattelin
 12 sult kysyä ett(h)ä heeh .hh fv*iittisiksää*
 13 kysellä siitä ylätiskiltä sitä n*ipsua*.hf
 14 (0.4)
 15 Sini: heh j(h)oo fkyä mää kysy.f

Sini vastaa Missun kysymykseen *niin semmosta vaan että ooksää menossa tänään baarii* (r. 4) toteamalla, ettei vielä tiedä (r. 6). Kun Missu on osoittanut tämän minimaalisesti rekisteröidyksi (*joo*, r. 7), Sini tiedustelee kysymyksen tarkoitusta vuorollaan *no kui* (r. 8), mikä osoittaa hänen tulkinneen Missun kysymyksen jatkoa ennakoivaksi esikysymykseksi (ks. Schegloff 2007: 29–30). Yksi konventionaalinen odotus, joka tällaisista esikysymyksistä voi seurata, on ehdotus yhteiseen toimintaan, ja Missun *eiku emmä oo ainakaam menossa* orientoituu juuri tähän odotukseen kieltämällä sen. Se toisin sanoen torjuu hänen aiemmasta toiminnostaan tehdyn mahdollisen tulkinnan ja samalla korjaa keskustelun kurssia esittelemällä vuoron loppuosassa soiton varsinaisen syy. Missun esikysymys on tähdännyt jatkokysymykseen, mutta yhteisen baari-illan sijaan Missu on soittanut Sinille tiedustellakseen, voisiko tämä baariin mennessään ehkä kysellä kadonneen hiuspinnan perään.¹⁷

Myös esimerkissä 17 *eiku*-partikkeliä käytetään kontekstissa, jossa puhuja reagoi sekvenssin rakentumista koskevaan implikaatioon. Pekka on soittanut Sinille kysyäkseen, tunteeko tämä erään muusikon, ja Sini on antanut melko epämääräisen vastauksen: tavallaan kyllä, tavallaan ei. Esimerkin aloittavassa vuorossa hän kuitenkin toteaa, ettei voi sanoa muusikkoa varsinaisesti tuntevansa (r. 5):

(17) [M9 Sg124a1 Muusikko.puh]

01 Sini: .nsss eikä ku. (.) siis se oli s*il*lee joskus
 02 että .hh et se a*ut*to meit j*oss*ai noissa #m*m*# tota
 03 e*dit*oinneis tai j*ot*ai mut siis (.) t ei nyt
 04 tiäksä mitenkää sillai niinku .hh sillai (.)
 05 mitenkää niinku hhh v*oi* sanoa t*un*tevani sitä
 06 s*en* koommin.[.nss]
 07 Pekka: [°mJoo.°]
 08 Sini: mutta tota h*joo*, f↑j*oo*:.f .h he[hh
 09 Pekka: [<tota:,>
 10 öö, >*eiku* minul< ootas vielä,

17. Missu on mahdollisesti aikeissa siirtyä *no*-alkuisella vuorolla soiton syyhyn jo rivillä 7 (ks. myös Raevaara 1989: 147–148, 150), mutta hän keskeyttää vuoronsa reagoidakseen Sinin *no kui*-vuoron synnyttämään tulkintakehykseen.

- 11 Sini: .nss
12 Pekka: pätkee pätkee,
13 (0.3)
14 Pekka: ni mimmonen tyyppi se oli.

Se, ettei Sini varsinaisesti tunne kyseistä henkilöä, ja ennen kaikkea hänen vuoronsa rivillä 8 (*mutta tota hjo, ε↑joo::ε .h hehh*) viittaavat siihen, ettei hänellä ole aiheesta enempää sanottavaa. Pekan vuoro riveillä 9–10 osoittaa kuitenkin monin tavoin, ettei hän ole valmis lopettamaan aiheesta puhumista. Vuoron alkuun on kasautunut partikkeleita, ja Pekka pyytää kirjaimellisesti Siniä odottamaan (*tota öö eiku minul ootas vielä*, r. 9–10). Jo vuoronalkuinen *tota* viestii siitä, että jokin meneillään olevan toiminnan ulottuvuus on kesken (ks. Etelämäki & Jaakola 2009), ja tätä seuraava *eiku* torjuu odotuksen siitä, että puheenaihe olisi saatu päätökseen: se ja kesken jäävän vuoron muut elementit (*minul, ootas, vielä*) viestivät kaikki siitä, että Pekka haluaa jatkaa aiheesta puhumista. Rivillä 14 Pekka palaakin keskustelun aiemmalle linjalle (*ni mimmonen tyyppi se oli; ni-partikkelista* paluun merkinä ks. Sorjonen 2001; Heinonen 2002).

Sekventiaalinen implikaatio on jossain määrin ongelmallinen ja vaikeasti määriteltävä käsite. Keskustelussa kaikki tulkinnat syntyvät yhteistyön ja päätelmien lopputuloksena suhteessa aiempaan kontekstiin, eivät suorina, kirjaimellisina merkityksinä. Implikaation käsite on kuitenkin hyödyllinen konteksteissa, joissa osallistujien reaktiot tekevät näkyväksi vuorovaikutuksellisia päättelyprosesseja, toisin sanoen konteksteissa, joissa meneillään olevasta toiminnasta tehtyjä tulkintoja kommentoidaan metatasolla. Näin käy yllä kuvatun kaltaisissa *eiku*-konteksteissa, joissa vuorovaikutuksen osallistujat tekevät metatasolla näkyväksi oman tulkintansa siitä, mihin toinen oli keskustelua viemässä, ja torjuvat tämän tulkinnan. Nimenomaan partikkelin sisältämän kielteisen elementin voi katsoa tuovan läsnäolevaksi sen, mihin vuorovaikutuksen osallistujat orientoituvat; implikaatio on se syntynyt odotus, jonka *eiku*-partikkelin negaatio kieltää.¹⁸

Seuraavissa esimerkeissä partikkelin kieltofunktio on taka-alaisempi eikä sen tehtävässä enää helposti voi nähdä korjaavuutta. *eiku* osoittaa näissä käytöissään ennen kaikkea tarvetta uudelleenorientoitumiseen: puhuja voi käyttää sitä esimerkiksi jonkin vuorovaikutusagendansa esiin tuomiseen (esim. 18 ja 19) tai tietyn puheenaiheen (20) tai moodin (21) uudelleenaktivointiin. Uudelleenorientoitumista tavalla tai toisella ehdottavat *eiku*-partikkelit ovat ei-korjaavista tapauksista ylivoimaisesti yleisimpiä. Ne eivät korjaa tai torju suoraan mitään aiemman kontekstin ulottuvuutta, mutta ne osoittavat keskustelijoiden ymmärrystä siitä, mihin suuntaan keskustelu on mennyt tai menossa, ja ehdottavat sitten tavalla tai toisella uutta suuntaa (vrt. myös Ford 2001: 60, 66–67; Keevallik 2012).

Tätä havainnollistaa esimerkki 18, jossa Satu on soittanut Annille ja tiedustele katkelman alussa, mitä ystävälle kuuluu (r. 1 *no mitäs sä*). Kysymys voidaan tulkita kon-

---

18. Keevallik (2012) käsittelee tapauksia, joissa viron *ei* orientoituu edeltävän vuoron sisältämään presuppositioon kieltämällä sen. Kyse on kuitenkin lausumatason presuppositiosta, ei niinkään syntyneestä sekventiaalisesta implikaatiosta.

ventionaaliseksi rupattelunaloitukseksi, mutta toisaalta puhelinkeskustelun aloittajana tällainen toisen olosuhteista tiedusteleva kysymys voidaan myös helposti tulkita jonkinlaiseksi esitoiminnoksi (ks. Schegloff 2007: 29–30). Anni vastaa viettävänsä iltaa serkkunsa kanssa ja kertoo myös eilisen juhlinnoista, minkä Satu vastaanottaa vuorolla *joojoo no se o iha kiva* (r. 6):

(18) [M28 Sg101b1 Syömään.puh]

01 Satu: .hhh no mitäs >↑sä,<
 02 Anni: .hh noh (.) mitä:s minä:, hh mä tässä .hh fota
 03 vähä kuppia mu serkun kanssa jaf hah .hh eile
 04 oltii tota #nn# kans vähä juhlimassa Marjan
 05 kanssa jah,
 06 Satu: joojoo no se o iha kiva.
 07 Anni: ↑nii, nii, ja sit huomenna mennään tota niin nii
 08 (0.7) ((ääniä taustalla)) .mt .hh kattoo Kalevalaa
 09 se on tuola suurella näyttämöllä ja hh .mt semmosta,
 10 Satu: joo no sithän sull o iha riittävästi ohjelmaa
 11 >eiku mä oisin vaa kysyny et lähetsä
 12 syömää mun kaa huomenna< mut et sä [sit varmaa lähe.]
 13 Anni: [joo: t o t a]
 14 (.) ↑kyllä mä voisin lähtee mut mää en tota< (.)
 15 kauheen myöhään #kyllä#, 'ttä mun pittää kolmelta
 16 olla siä tea:tterissa.=

Rivillä 7 Anni jatkaa kuulumistensa kuvailua kertomalla innostuneeseen sävyyn myös huomiselle suunnitellusta teatterista. Schegloff (2007: 28) huomauttaa, että keskustelun aloittavaan, toisen olosuhteita tiedustelevaan kysymykseen ei ole odotuksenmukaista saada yksityiskohtaista kuvausta kaikista meneillään olevista aktiviteeteista, ellei kuvauksen antaja sitten tahdo estää mahdollisuutta jatkokysymykseen. Annin kuvattuaan menojaan Satu toteaaakin *joo no sithän sull o iha riittävästi ohjelmaa*, mitä seuraa tiukasti tähän sidottu *eiku mä oisin vaa kysyny et lähetsä syömää mun kaa huomenna mut et sä sit varmaa lähe*.

eiku-alkuinen vuoro on tuotettu nopeasti, ja vaikka se koostuu syntaktisesti kahdesta *mut*-konjunktion yhdistämästä lauseesta, se hahmottuu prosodisesti yhdeksi kokonaisuudeksi (r. 11–12). Tässä Satu esittää soiton varsinaisen soiton synn, mutta esittää sen kuitenkin ikään kuin jonakin aiemmin suunniteltuna, ehdotuksena, joka ei välttämättä enää ole relevantti (*oisin vaa kysynyt*); samassa prosodisessa yksikössä hän jopa eksplisiittisesti toteaa, että Anni ei kiireiltään varmastikaan pysty vastaamaan myönteisesti (*mut et sä sit varmaa lähe*), jolloin hän tekee mahdollisen kieltäytymisen rakenteellisesti preferoiduksi. *eiku*-partikkelin tehtävänä on osoittaa puhujan ymmärrystä aiemmin tapahtuneesta ja – tämän valossa – tarpeesta orientoitua uudelleen. *eiku*-alkuisella vuorollaan Satu ”palaa mielessään” soiton varsinaiseen syyhyn mutta säätlee samanaikaisesti nykyhetken ja alkuperäisen suunnitelman välistä eroa: partikkeli

toimii metapragmaattisena keinona, jolla hän osoittaa ymmärrystään vallitsevan tilanteen suhteesta aiemmin suunniteltuun, sitä, ettei pyyntö enää mahdollisesti ole relevantti Annin kertoman valossa.

Esimerkissä 19 vuoronalkuinen *eiku*-partikkeli osoittaa vuoron keskeisyyttä puhujan vuorovaikutusprojektin¹⁹ kannalta: kyse on viivytetyn agendan paljastamisesta. Esimerkki on samasta keskustelusta, jossa Pekka on kysellyt Siniltä muusikosta; se edeltää ajallisesti aiemmin käsiteltyä katkelmaa. Tässä vaiheessa Pekka on jo kysellyt monia kitaristia koskevia kysymyksiä, ja rivillä 5 Sini kysyy naurahten *mitä*, tehden näin näkyväksi sen, että hän tietää Pekan tähtäävän kysymyksillään johonkin. Rivillä 6 Pekka tuokin esiin perimmäisen syyn, jonka vuoksi hän on kiinnostunut puheena olevasta henkilöstä: *eiku se on se Don Huo:nojen kitaristi*:

(19) [M9 Sg124a1 Muusikko.puh]

- 01 Pekka: onks se, (.) onks se kui?=se ei o kauheen hyvä
 02 tuttu sulle fku[i]tenkaa.f
 03 Sini: [fei:;fhh he hh
 04 Pekka: °fjust just.° okei.f
 05 Sini: m(h)i(h)t(h)ä. h
 06 Pekka: **eiku** se on se, (.) Don Huo:nojen kitaris[ti.]
 07 Sini: [ni]in on.
 08 (0.3)
 09 Pekka: <vau:h> (.) mä >aattelin vaa ku tää,< k' mä luin< .h

Rivillä 1 Pekka alkaa tuottaa kysymysvuoroa (*onks se*), jonka hän keskeyttää ja tuottaa sitten uudelleen *kui*-loppuisena. Hän keskeyttää myös tämän rakenteen ja muotoilee vuoronsa syntaktisesti uudelleen väitelauseen muotoiseksi: *se ei o kauheen hyvä tuttu sulle kuitenkaa* (r. 1–2). Kielteiseksi muotoiltu vuoro mahdollistaa sen, että Sinin mahdollinen kielteinen vastaus on rakenteellisesti preferoitu. Pekan vuoro on esitetty hymyilevällä äänellä, samaten Sinin siihen tuleva vastaus *ei* (r. 3). Se, ettei Sini pyri millään tavoin elaboroimaan tai perustelevaan kielteisistä vastaustaan, viittaa siihen, että hän siirtää vastuun keskustelun etenemisestä Pekalle: tämän on tarjottava perustelu sille, miksi muusikkoa koskevia kysymyksiä esitetään. Pekka kuitenkin ainoastaan kuittaa Sinin vastauksen ilman sen kummempaa laajennusta, jolloin Sini pyytää rivillä 5 nauraen selvennystä siitä, millainen vuorovaikutusprojekti Pekalla on menossa: *m(h)i(h)t(h)ä*. Se, että kaikki esimerkin vuorot on tuotettu hymyillen tai nauraen, viittaa siihen, että molemmat keskustelijat tunnistavat Pekan piiloagendan; hauskuus nousee nimenomaan siitä, että sen esiinnostamattomuus on niin ilmeistä, molempien tiedostaessa, että kysymykset tähtäävät johonkin. *eiku*-alkuisella vuorollaan Pekka tuo vihdoin esiin, miksi hän on kiinnostunut muusikosta. Tämä on keskustelun nauhoitus-

19. Viittaamme vuorovaikutusprojektilla tapaan, jolla mm. Schegloff (2007: 244–250) ja Levinson (2012) ovat kuvanneet sellaisia meneillään olevia toimintasuunnitelmia, jotka voivat olla seksvenssejä laajempia tai jotka toisaalta voivat jäädä kokonaan toteutumatta.

ajankohtaan suositun yhtyeen kitaristi, ja Pekan toiminto tähtää pyyntöön: hän toivoo, että Sini esittelisi hänet kitaristille (mikä hahmottuu toisin sanoen lopulta Pekan varsinaiseksi ”projektiksi”).

Jos vertaamme tätä esimerkkiä esimerkkiin 16, voimme havaita, että molemmissa tapauksissa *eiku*-vuoroa edeltää vuoro, joka tekee näkyväksi keskustelun esitoimintaluonteen, sen, että toinen osallistuja on tähtäämässä johonkin, mitä ei ole vielä sanottu (esim. 16, r. 8 *no kui*, esim. 19, r. 5 *mitä*). Siinä missä esimerkissä 16 nähty *eiku* torjuu *no kui* -vuoron synnyttämän implikaation – keskustelu ei ollut matkalla oletettuun suuntaan –, esimerkissä 19 partikkeli ei kiellä syntynyttä implikaatiota vaan osoittaa siirtymää suunnitellulle päälinjalle.

Esimerkit 18 ja 19 voidaan rinnastaa Lee-Goldmanin (2011: 2632) englannin *no*-partikkelista (’ei’) esittämään yleistyksen. Hänen mukaansa englannin *no*-diskurssipartikkelilla on kolme vuorovaikutuksellista pääfunktiota, joista yksi on puheenaiheen vaihdon merkitseminen. Kun *no*-partikkelilla indeksoidaan topiikin muutosta, se osoittaa samalla paluuta keskustelun aiemmalle päälinjalle, oli tämä sitten jokin aiemmin esillä ollut aihe tai jatkoa aiemmin projisoidulle tulevalle toiminnalle. (Mp.) Sama pätee *eiku*-partikkeliin. Olennaista näitä tapauksia tarkasteltaessa on se, että puhuttaessa päälinjan aiemmuudesta tai projisoidusta tulevasta toiminnasta näitä ei tarvitse ymmärtää miksiäkään sellaiseksi, mikä olisi ollut todellisuudessa keskustelussa aiemmin esillä. *eiku*-partikkelin esittelemä topiikki voi olla uusi siinä mielessä, että se tuodaan keskustelussa esiin ensimmäistä kertaa; samalla se kuitenkin merkitään *eiku*-partikkelilla joksikin sellaiseksi, mikä on ollut puhujan mielessä jo aiemmin.

Tarve toisentyypiseen uudelleenorientaatioon tulee näkyviin esimerkissä 20, jota ennen Hanne ja Missu ovat pitkään puhuneet Hannen uudesta opiskelupaikasta ja asunnosta. Toisin kuin esimerkeissä 18 ja 19, joissa *eiku*-alkuinen vuoro on tuonut esiin puhujan varsinaisen projektin, tässä esimerkissä *eiku*-vuoroa käytetään palauttamaan tietty topiikki puheen päälinjaksi (ks. Lee-Goldman 2011). Keskustelussa on toisin sanoen ensin keskusteltu Hannen tilanteesta, mutta ennen tässä nähtävän katkelman alkua Missu on tuonut esiin naisten yhteisen ystävän Viken, joka tuntuu asettuneen uuteen opiskelupaikkaansa hyvin; on keskusteltu siitä, kuinka onnelliselta Vikke vaikuttaa. Rivillä 2 Hanne käyttää *eiku*-partikkeliä vuorossa, joka nostaa hänet itsensä takaisin keskustelun fokukseen:

(20) [M27 Sg113A3 ihanmieletöntä.puh]

- 01 Missu: ja se on nin kyl koto:sa <paikka>h
 02 Hanne: joo. (.) .hh **eiku** mää sitä kans niinku et<
 03 .hh et just et (ku) mää katoin et mitä niinku mnki
 04 pitää nyt et n(h)iinku tässä jaksos mitä mul on
 05 niinku, (.) aineita?
 06 Missu: nii.
 07 Hanne: ja sillee niinku mä sitte et ei hitto et mä e
 08 ikinä selvii tosta hengissä n(h)iinku et mua ei

09 kiinnosta ↓pätääkää ja. .h[h
 10 Missu: [nii.
 11 Hanne: sillee niinku?
 12 (.)
 13 Hanne: et iha:na just mää mieti et mitä kaikkee niinku
 14 Vikellä on et voi v(h)itsi fettä
 15 ku olis niinku sellases↑sa pai[kkaa (mut)ɸ,]
 16 Missu: [niij ja jo]s
 17 sää meinaat hakee sit syksyllä mutta ftekeeks
 18 sun enää mieli ku sä oot >noin mukaviin
 19 tyyppeihin tutu[stunu<,ɸ

eiku-partikkelin voidaan ymmärtää tässä kohtaa keskustelua merkitsevän sitä, että Hanne palaa aiemmalle linjalle: *eiku mää sitä kans niinku et rakentaa kytköksen hänen ja Viken tilanteen välille ja tuo esiin jotakin sellaista, jonka Hanne merkitsee ”aiemmin ajatelluksi”. Samalla hän tuo oman tilanteensa uudelleen keskustelun päälinjaksi ehdottaen näin tarvetta uudelleenorientaatioon.*

Kuvattuaan kiireistä aikatauluaan ja huonoa opiskelumotivaatiotaan Hanne kuitenkin tuottaa rivillä 13 vuoron *et ihana: et* osoittaa tässä päätelmää, ja adjektiivivalinnallaan hän osoittaa siirtävänsä puheen takaisin Vikkeen (Hanne on itse juuri luonnehtinut omaa tilannettaan stressaavaksi). *et ihana* -alkuisessa vuorossa Hanne kertoo pohtineensa Viken elämää ja miettineensä, miten paljon miellyttävämpää tämän opiskeluympäristössä mahtaa olla. Tässä Hanne käyttää nollapersoonarakennetta (*ku olis sellasessa paikkaa*) jäsentäen kuvauksen geneerisestä näkökulmasta ja tarjoten sitä Missun tunnistettavaksi (ks. Laitinen 1995). Missu reagoi osoittaen affiliaatiota *nii*-partikkelilla ja pohtii, koska Hanne voisi seuraavan kerran hakea Viken opiskelupaikkaan (*niij ja jos sää meinaat hakee sit syksyllä*, r. 16–17), osoittaen näin tulkinneensa nollapersoonan referenssin spesifisti Hanneen viittaavaksi. Samalla hän osoittaa orientoituvansa siihen, että Hannen tilanne on nostettu uudelleen puheen päälinjaksi.

Seuraavaksi tarkasteltavassa esimerkissä (21) *eiku* havainnollistaa uudelleenorientaatio- tai siirtymätyyppiä, joka on saanut paljon huomiota kieltopartikkeleihin kohdistuvassa tutkimuksessa: siirtymää humoristisesta puheesta vakavaan (englannin *no*-partikkelista [’ei’] vastaavissa konteksteissa ks. Schegloff 2001; Lee-Goldman 2011: 7–8; Raclaw 2013; viron *ei*-partikkelista Keevallik 2012). Niko ja Simo keskustelevat esimerkissä Nikon rikkoutuneesta monitorista ja siitä, miten ongelman voisi ratkaista. Katkelman alkaessa Simo ehdottaa Nikolle, että mikäli heidän yhteinen ystävänsä Tuomas ostaa uuden näytön, häneltä saattaisi liietä ylimääräinen monitori Nikolle:

(21) [M7 Sg122a10 Tiimahma.puh]

01 Simo: jos Tuomas kato ottaa sen< (.) kakskyttuomasen
 02 itelleen käyttöön ni sit(hä)
 03 sill [ois (--)]
 04 Niko [EI se ota sitä] ku (.) ne maksaa ne kaapelit

05 siihe ja< (.) ja eihä ↑siinähä on sama maksimiresoluutio
 06 kun nykyaikases se_ittemäntoisttuumases mitä järkee
 07 sit on ottaa. .hh pikselit vaa suurenee silmis
 08 onks se sit hia°↑noo°. .hh
 09 Simo: no se on muute h_ienoo kun on iso ja< (.) pa_i:inava
 10 p[utki pöy°däl°,]
 11 Niko: [n_ii justh] .hh e_i:ku siin on aika kalliit tosiaan
 12 ne kaapelit must tuntuu et se ei ala h_uviksee sellast,

Niko vastaa epäilevänsä, että ystävä ostaisi uuden monitorin, koska kaapelit ovat kal-
 liita ja koska tietokoneen resoluutio pysyisi joka tapauksessa ennallaan, ja kyseenalais-
 taa ylipäättään tällaisen toiminnan järkevyyden (*mitä järkee sit on ottaa*, r. 6–7). Hän pe-
 rustelee edelleen kannanottoaan kuvailemalla, mitä monitorin vaihdosta seuraisi (*pik-
 selit vaa suurenee silmis*), ja kysyy sitten sarkastisesti, olisiko tämä hienoa. Simo yhtyy
 Nikon sarkastiseen sävyyn ehdottaen, että pelkän ison monitorin pitäminen pöydällä
 olisi kuitenkin hienoa (r. 9–10). Niko yhtyy tähän näennäisesti samanmielisellä vuor-
 rollaan *nii justh*; yhteinen sarkastinen moodi on näin saavutettu, minkä jälkeen seu-
 raava paluu keskustelun rationaaliselle linjalle, ja tätä muutosta merkitsee keskustelussa
eiku (myös samassa vuorossa oleva *tosiaan*, ks. Hokkanen 2008). *eiku*-vuoro (r. 11–12)
 esittää saman argumentin, jonka Niko on jo esitellyt edellä ennen vitsailusekvenssiä:
 hän ei usko Tuomaksen haluavan uutta monitoria, koska uuden laitteen kaapelit tuli-
 sivat niin kalliiksi. Tämän tyyppinen käyttö on hyvin lähellä Schegloffin (2001) ana-
 lysoimia esimerkkejä englannin *no*-partikkelin (ei) käytöstä vakavan ja humoristisen
 siirtymänä (ks. erit. s. 1948–1949). Aineistossamme siirtymä vakavasta ei-vakavaan on
 kuitenkin vain yksi partikkelin *eiku* monista siirtymää osoittavista tehtävistä (ks. myös
 Lee-Goldman 2011; Raclaw 2013).

Viimeinen partikkelin *eiku* ei-korjaavia käyttöjä havainnollistava esimerkkinme on
 aineistossamme hyvin harvinainen, vaikkakin intuitiivisesti konventionaaliselta tun-
 tuva. Kyse on tyyppistä, joka muistuttaa kaikkein vähiten korjauskäyttöjä, sillä se aset-
 tuu aivan keskustelun alkuun eikä sen voi tällaisessa ympäristössä kovin helposti tul-
 kita torjuvan mitään aiemman kontekstin aspektia tai osoittavan tarvetta uudelleen-
 orientaatioon. Tällaisessa käytössään *eiku* indeksoikin kaikkein puhtaimmillaan siir-
 tymää. Esimerkki 22 on lääkäri–potilas-keskustelun vaiheesta, jossa potilas vasta saa-
 puu vastaanotolle. Esimerkin alussa lääkäri kutsuu potilasta nimeltä, potilas tervehtii
 lääkäriä ja molemmat asettuvat paikoilleen. Istuuduttuaan potilas esittää käynnin syyn
 lausumalla *joo eiku tuota jalkaa justiin*:

(22) [M12 Lääkäri-potilas: 12A4 Nivelsiteet]

LÄÄKÄRI OVELLA, PYYTÄÄ POTILASTA ASTUMAAN SISÄÄN
 01 L: Ha_lonen.
 L JA P KÄVELEVÄT PAIKOILLEEN
 02 (5.0)

L KÄTTELEE P:TA, P ISTUUTUU
 03 L: Kurkimäki päivää, istukaa (vain).
 04 (1.0)
 05 P: ((ähkäisten:)) ö^h Joo: **eiku** tuota j^alkaa justiin
 06 ei se o k- .hhh se on n'ku toi kyl 't< (.) sitee:t (.)
 07 ollu (.) jatkuvasti menny tästä jalasta nää,
 08 (.)
 09 L: nivelsiteet.

Ruusuvuori (2000: 96–99) on analysoinut vastaanottojen aloituksia, joissa potilas ei odota lääkärin kysymystä, ja hänen mukaansa *joo*-aloitus on näissä tyypillinen (7 tapausta 13:sta). Ruusuvuori (mp.) arvelee, että potilaat osoittavat tällä keinolla tunnistaneensa kohdan vaivan kertomiselle. Analysoimme *eiku*-partikkelin osoittavan tässä katkelmassa yhdessä *joo*-partikkelin kanssa siirtymää aloitusrutiineista käynnin syyhyn. Siinä missä Raclaw (2013) on osoittanut englannin *no*-partikkelin toimivan sekvenssien lopetuskeinona, *eiku* voi siis tämän esimerkin perusteella toimia sekvenssin aloituksen merkitsijänä. Samalla sen voi kuitenkin tulkita säätelevän aiemmin käsiteltyjen tapausten tavoin aiemman kontekstin ja vallitsevan hetken välistä eroa sikäli, että potilas ohittaa lääkärin aloituskysymykset ja siirtyy heti tarjoamaan lääkäriellä käynnin syytä. Samalla *eiku*-partikkelin voi tulkita merkitsevän aiemman kontekstin ja meneillään olevan hetken välistä suhdetta myös sikäli, että *eiku* merkitsee vaivan kuvailun ja toisaalta käyntiin johtaneiden pohdintojen välistä suhdetta. *eiku*-alkuisessa vuorossa esitetty puheenaihe on keskustelussa uusi, mutta partikkeli merkitsee sen joksikin sellaiseksi, joka on ollut puhujan mielessä jo aiemmin – ja joka ehkä on tuttu lääkärillekin potilastietojen perusteella.

4.2 Käyttöjen motivaatiosta: korjaus, kieltö vai muu, mikä?

eiku-partikkelia on käytetty kaikissa tässä luvussa käsitellyissä esimerkeissä konteksteissa, joissa se kommentoi jollain tavoin vuorovaikutuksen etenemistä koskevia oletamuksia. Esiin on tullut erilaisia tapoja kommentoida keskustelun kulkua: kieltää sekventiaalin implikaatio tai osoittaa muunlaista tarvetta uudelleenorientoitumiseen – esimerkiksi jonkin vuorovaikutusagendan esiin tuomiseen (lounaallelähtöpyyntö, kitaristista utelu) tai aiemman moodin (huumorista vakavaan) tai puheenaiheen (Vikestä Hanneen) uudelleenaktivointiin. Missään näistä käytöistä partikkelia ei voi sanoa varsinaisesti korjaavaksi, mutta niiden voidaan kuitenkin sanoa ”korjaavan” oletuksia keskustelun etenemisestä ja kommentoivan näin sitä, miten meneillään oleva keskustelu suhteutuu aiemmin sanottuun ja tehtyyn.

Olemme tarkastelleet aiemmissa luvuissa *eiku*-partikkelin korjauskäyttöjä olettaen, että niiden korjausfunktio pohjautuu jossain määrin niiden kieliopillistamaan elementtiin. Jos oletetaan, että kieltomerkitys motivoi partikkelin käyttöä myös tässä luvussa analysoiduissa konteksteissa, kiellon voidaan ajatella motivoituvan refleksiivisesti siitä, miten keskustelijat kommentoivat partikkelilla meneillään olevaa toimintaa ja vuoron paikkaa osana keskustelun kulkua (ks. myös Ford 2001: 60). Aloitimme

tarkastelun esimerkeistä, jotka torjuvat jonkin syntyneen sekventiaalisen implikaation ennen siirtymistä puheen suunnitellulle päälinjalle (esim. 16 ja 17). Tämän jälkeen siirryimme tarkastelemaan esimerkkejä, joissa osoitettiin tarvetta uudelleenorientaatioon: näiden esimerkkien voidaan ajatella ”torjuvan” jonkin meneillään olevan kontekstin ulottuvuuden ennen keskustelun kääntämistä uuteen suuntaan (esim. 18–21). Viimeksi tarkastelemaamme esimerkkiä oli vaikeaa analysoida millään tavoin torjuvaksi, mutta se osoitti puhujan ymmärrystä niistä konventioista, joilla käynnin syyhyn siirtymistä voi vastaanotolla merkitä. Kaikissa näissä käytöissä osallistujien ymmärrys keskustelun etenemisestä nousee metatasolla esiin ja *eiku*-vuoron merkitys motivoituu nimenomaan suhteessa oletuksiin keskustelun etenemisestä. Kun kieltoa ilmaiseva partikkeli asettuu kontekstiin, jossa ei voida havaita mitään yksittäistä korjattavaa elementtiä tai jossa sen ei voida katsoa reagoivan kielteisesti edeltävään vuoroon, voidaan olettaa, että kiellon alaksi tulkitaan laajempi, indeksikaalisesti paikannettavissa oleva seikka.²⁰

Toisaalta kieltopartikkeleihin kohdistuva keskusteluanalyttinen tutkimus korostaa usein sitä, että vuoronalkuisia kielloja ei tulisi tarkastella yksinomaan tai edes ensisijaisesti kiellon käsitteen kautta. Schegloff (2001) kritisoi sitä, että englannin *no*-partikkelin (ei) ymmärretään tyypillisesti kyseenalaistamatta ilmaisevan kieltoa ja erimielisyyttä, vaikka toisaalta tiedetään, että keskustelijat pyrkivät välttämään suoria erimielisyyden ilmauksia (Kitzinger & Frith 1999). Schegloffin (2001) tutkimus vuoronalkuisesta *no*-partikkelista tarkastelee siirtymiä humoristisesta puheesta vakavaan, toisin sanoen sitä, miten partikkeliä voidaan käyttää asennonvaihdoksen (Goffman 1981) merkinä (ks. tästä myös Keevallik 2012; Raclaw 2013: 102–140). Vaikka tutkimus keskittyy vain tähän yhteen ilmiöön, Schegloff peräänkuuluttaa artikkelissaan laajemminkin sellaisten ”ei-kanonisten” kieltopartikkelikäyttöjen tutkimusta, joilla ei ole mitään tekemistä erimielisyyden, torjunnan tai muiden kieltopartikkeleihin aprioristisesti liitettyjen merkitysten ilmaisijana (ks. myös Raclaw 2014). Tätä tutkimuslinjaa ovat keskusteluanalyyseissa edustaneet ainakin Ford (2001), Jefferson (2002), Ford, Fox ja Hellermann (2004), Keevallik (2012) ja Raclaw (2013).

Analysoimiemme ei-korjaavien *eiku*-käyttöjen rinnalla on kiinnostavaa tarkastella tästä näkökulmasta etenkin Keevallikin (2012) havaintoja viron *ei*-alkuisista vuoroista sekä Raclaw’n (2013) tutkimusta englannin *no*-alkuisista vuoroista. Keevallik (2012) tarkastelee viron *ei*-partikkeliä keinona ”pysäyttää” vuorovaikutuksen eteneminen intersubjektiivisen yhteisymmärryksen nimissä. Hän käy läpi hyvin monia eritasoisia funktioita, joita viron *ei*-kieltosanalla voi olla, korostaen nimenomaan sen funktiota siirtymän osoittajana. Raclaw (2013) puolestaan jakaa *no*-partikkelin vuorovaikutusfunktioit kolmeen ryhmään, joista viimeinen on keskustelun rakenteellisen etenemisen kommentoiminen. Hänen (mts. 140) mukaansa viimeksi mainittuun kategoriaan kuuluvat partikkelit voidaan jakaa edelleen kolmeen ryhmään. Vuoronalkuinen *no* voi ensinnäkin osoittaa, että vuoro ei ole omalla paikallaan vaan kuuluu rakenteellisesti aiemmaksi (*misplacement marker*) (ks. myös Keevallik 2012). Toisekseen se voi indek-

20. Tällaisten katkelmien analyysi tuo konkreettisesti esiin sellaisia keskustelun kohtia, joissa voimme analysoida keskustelijoiden käsityksiä siitä, millaisia vuorovaikutusprojekteja varsinaisen käynnissä olevan keskustelun taustalle ja ohene hahmottuu (vrt. Levinson 2012).

soida, että vuoro ohittaa edeltävän vuoron ja kytkeytyy johonkin aiemmin esillä olleeseen aiheeseen tai vuoroon (*skip-connect marker*, ks. Sacks 1992b: 349; myös Keevallik 2012). Kolmanneksi *no*-vuoro voi osoittaa siirtymää pois sekvenssistä (*telling-exit marker*). (Raclaw 2013: 140; ks. *no*-partikkelista siirtymän merkinä myös erit. Ford 2001.) Vaikka näitä tutkimuksia ei voi suoraan verrata suomen *eiku*-käyttöihin, kielteisen elementin sisältävillä partikkeleilla tuntuu joka tapauksessa olevan eri kielissä vuorovaikutuksen etenemistä sääteleviä tehtäviä ja ne tarjoavat jonkinlaisen laajan vertailupohjan tässä luvussa esitetyille havainnoille.

5 Lopuksi

Olemme tarkastelleet tässä artikkelissa *eiku*-partikkelin tehtäviä suomalaisessa keskusteluaineistossa. Yhdeksi tutkimuskysymykseksi asetimme sen miettimisen, onko *eiku* leimallisesti korjauksen partikkeli, kuten aiempi tutkimus antaa ymmärtää. Suurin osa partikkelin käyttökonteksteista hahmottui aineistossamme selvästi korjaaviksi: partikkelia käytetään niin puhujan itsekorjauksissa (luku 3.1) kuin erilaisissa toisen puhujan puheeseen ja muuhun toimintaan suuntautuviissa korjauksissa (luku 3.2). Kaikissa korjaustapauksissa partikkelin ilmaisema korjausoperaatio hahmottuu korvaukseksi: virheellinen elementti korvataan *eiku*-partikkelin jälkeen oikealla. Nämä havainnot tukevat niitä *eiku*-partikkelista aiemmin tehtyjä tutkimuksia, joissa on tarkasteltu keskustelun korjausilmiöitä ja joissa *eiku* on hahmottunut nimenomaan korjaukseen erikoistuneeksi partikkeliksi. Partikkelin korjausmaine on siis helppo ymmärtää: se nostaa korjaamisen hyvin eksplisiittisesti esiin, eksplisiittisemmin kuin muut korjaamiseen käytetyt keinot, kuten esimerkiksi pelkkä katko itsekorjauksen merkinä (ks. Sorjonen & Laakso 2005) tai toisen lausuman tietyn osan korvaaminen pelkällä NP:llä (ks. Haakana & Kurhila 2009: 161–163). Partikkelin luonne on näin ollen vahvasti metapragmaattinen, puhetta ja vuorovaikutusta kommentoiva.

Kaikkia aineistomme *eiku*-partikkeleita ei kuitenkaan voi helposti analysoida korjaaviksi. Noin joka kuudennen tapauksen havaittiin asettuvan vuoroihin, joita ei edellä mitään sellaista, mikä millään ilmeisellä tavalla vaatisi korjaamista. Tällaisissa käytöissä partikkelin havaittiin torjuvan syntyneen sekventiaalisen odotuksen, indeksoivan siirtymää uuteen puheenaiheeseen tai osoittavan muunlaista tarvetta uudelleenorientaatioon.

Keskusteluaineiston pohjalta voidaan havaita, että kaikkia partikkelin *eiku* käyttäjät yhdistää niiden metapragmaattinen, aiempaan puheeseen ja vuorovaikutuksen kulkuun suuntautuva funktio. Keskusteluanalyysin peruslähtökohtia on, että kaikki kielenkäyttö on refleksiivistä – kaikki kielelliset teot joko ylläpitävät tai muuttavat menossa olevaa laajempaa toimintaa – mutta *eiku* on tässä refleksiivisessä kehityksessä metatason indeksi: se nostaa puheen puheesta osaksi meneillään olevaa toimintaa. *eiku*-partikkelin korjauskontekstit ja sen muu käyttö eroavat metapragmaattisuudessaan vain sen suhteen, mitä keskustelun aspektia ne kommentoivat. Korjausfunktiossaan *eiku* kommentoi meneillään olevaa tai aiempaa toimintaa, kun

muissa tehtävissä toimivat *eiku*-partikkelit kommentoivat oletuksia siitä, mihin keskustelu on menossa. Molemmat käytöt tuovat näkyviin sitä intersubjektiivisuuden mahdollistavaa mutta yleensä implisiittiseksi jäävää tietoa, jota meillä kielenkäyttäjinä keskustelun etenemisestä on.

Vielä on selvittämättä, mikä on tässä artikkelissa kuvattujen *eiku*-partikkelin erilaisen käyttöjen suhde. Miten eri käytöt ovat kehittyneet? Voidaanko myös ei-korjaaviksi kutsumamme esimerkit selittää korjaaviksi, jos laajennetaan korjausilmiöiden alaa esimerkiksi siitä, mitä keskustelunanalyysissa on aiemmin analysoitu korjausjäsenyyksen yhteydessä? Mihin *eiku*-partikkelin korjausfunktiot ja keskustelun rakentumista kommentoivat käytöt semanttisesti pohjautuvat? Ja toisaalta: miksi näitä molempia funktioita hoidetaan suomessa enimmäkseen *eiku*-partikkelilla pelkän kieltosanan sijaan toisin kuin joissakin muissa kielissä (vrt. Schegloff 2001; Lee-Goldman 2011; Keevallik 2012; Raclaw 2013)?

Synkroninen vuorovaikutustutkimuksemme ei pysty vastaamaan näihin kysymyksiin tämän artikkelin puitteissa, mutta kaikki ovat nähdäksemme kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita. Tehdyn aineistoanalyysin perusteella voidaan esittää semanttinen hypoteesi, jonka mukaan *eiku*-partikkelin on selvissä korjaustapauksissa mahdollista tulkita tiivistävän EI X KUN Y -tyyppisen operaation muotoon, jossa korjattavaa elementtiä ei toisteta.²¹ Tällainen leksikaalistuma olisi sitten erikoistunut nimenomaan korjaaviin konteksteihin, mutta sen käyttö olisi voinut levitä myös tilanteisiin, joissa keskustelijat kommentoivat laajempia oletuksia vuorovaikutuksen etenemisestä – ”kieltävät” oletuksen siitä, mihin keskustelu on matkalla (*ei*), ja ”kääntävät” sitten keskustelun suuntaa (jatkoa projisoiva *ku*). Ottamatta kantaa siihen, miten kehityskulku on tapahtunut, ryhmittelimme *eiku*-partikkelin muut käytöt jatkumonluonteisesti siten, että siirryimme eniten korjauskäyttöjä muistuttavista tapauksista niitä kaikkein vähiten muistuttaviin. Toimme näin esiin vähintään implisiittisesti sen mahdollisuuden, että myös muita käyttöjä on mahdollista tarkastella prototyyppisten korjauskäyttöjen laajentumina. Mikäli näin halutaan tehdä, on kuitenkin venytettävä huomattavasti sen rajoja, mitä korjauksella on esimerkiksi keskustelunanalyttisessä tutkimuskirjallisuudessa tavattu tarkoittaa.

Lähteet

- AIRIKKA, VILMA 2004: *Kansaneläkelaitoksen asiakkaiden kieltovastaukset virkailijan toisen persoonan kysymyksiin*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Helsingin yliopisto.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2001: Introducing interactional linguistics. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Margret Selting (toim.), *Interactional linguistics* s. 1–22. Amsterdam: Benjamins.
- DREW, PAUL – WALKER, TRACI – OGDEN, RICHARD 2013: Self-repair and action construc-

21. Emme kuitenkaan oletta, että partikkeli olisi syntynyt typistymällä ”täydemmästä” EI X KUN Y -formaatista, koska mitään evidenssiä tällaisesta kehityskaaresta ei ole. Nykyaineistossa korjauksen tekeminen täydellä formaatilla vaikuttaa harvinaiselta: aineistossamme on tasan yksi tämän formaatin mukainen itsekorjaus.

- tion. – Makoto Hayashi, Geoffrey Raymond & Jack Sidnell (toim.), *Conversational repair and human understanding* s. 71–94. Cambridge: Cambridge University Press.
- EGBERT, MARIA – GOLATO, ANDREA – ROBINSON, JEFFREY D. 2009: Repairing reference. – Jack Sidnell (toim.), *Conversation analysis. Comparative perspectives* s. 104–132. Cambridge: Cambridge University Press.
- ENFIELD, NICK – DINGEMANSE, MARK – BARANOVA, JULIJA – BLYTHE, JOE – BROWN, PENELOPE – DIRKSMEYR, TYKO – DREW, PAUL – FLOYD, SIMEON – GIPPER, SONJA – GÍSLADÓTTIR, RÓSA – HOYMANN, GERTIE – KENDRICK, KOBIN H. – LEVINSON, STEPHEN C. – MAGYARI, LILLA – MANRIQUE, ELIZABETH – ROSSI, GIOVANNI – SAN ROQUE, LILA – TORREIRA, FRANCISCO 2013: Huh? What? – A first survey in 20 languages. – Makoto Hayashi, Geoffrey Raymond & Jack Sidnell (toim.), *Conversational repair and human understanding* s. 343–380. Cambridge: Cambridge University Press.
- ETELÄMÄKI, MARJA 2006: *Toiminta ja tarkoite. Tutkimus suomen kielen pronominiesta tämä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ETELÄMÄKI, MARJA – JAAKOLA, MINNA 2009: *Tota ja puhetilanteen todellisuus. – Virittäjä* 113 s. 188–212.
- FORD, CECILIA 2001: At the intersection of turn and sequence. Negation and what comes next. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 51–79. Amsterdam: Benjamins.
- FORD, CECILIA E. – FOX, BARBARA A. – HELLERMAN, JOHN 2004: 'Getting past no'. Sequence, action, and sound production in the projection of no-initiated turns. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Cecilia E. Ford (toim.), *Sound patterns in interaction. Cross-linguistic studies from conversation* s. 233–269. Amsterdam: John Benjamins.
- GOFFMANN, ERVING 1981: *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- HAAKANA, MARKKU 2011: *Mitä ja muut avoimet korjausaloitteet. – Virittäjä* 115 s. 36–67.
- 2013: Dialogin yksityiskohdista kokonaisuuteen. Erään novellin analyysi. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Puhe ja dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 125–152. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAAKANA, MARKKU – KURHILA, SALLA 2009: Other-correction in everyday interactions. Some comparative aspects. – Markku Haakana, Minna Laakso & Jan Lindström (toim.), *Talk in interaction. Comparative dimensions* s. 152–179. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HARLE, JENNI 2011: *Itsekorjaus huumorin keinona verkkokeskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Helsingin yliopisto.
- HAYASHI, MAKOTO – RAYMOND, GEOFFREY – SIDNELL, JACK 2013: Conversational repair and human understanding. An introduction. – Makoto Hayashi, Geoffrey Raymond & Jack Sidnell (toim.), *Conversational repair and human understanding* s. 1–40. Cambridge: Cambridge University Press.
- HEINONEN, MARI 2002: Ni(in), ni tota ja tota ni *paluun merkkeinä puhelin keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Helsingin yliopisto.
- HERLIN, ILONA 1998: *Suomen kun*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HOKKANEN, MIRVA 2008: *Tosiaan-partikkeli ja toisto keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Helsingin yliopisto.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JEFFERSON, GAIL 2002: Is 'no' an acknowledgment token? Comparing American and British

- uses of (+)/(-) tokens. – *Journal of Pragmatics* 34 s. 1345–1383.
- KEEVALLIK, LEELO 2012: Compromising progressivity. 'No'-prefacing in Estonian. – *Pragmatics* 22 s. 119–146.
- KITZINGER, CELIA – FRITH, HANNAH 1999: 'Just say no?' The use of conversation analysis in developing a feminist perspective on sexual refusal. – *Discourse & Society* 10 s. 293–316.
- KOIVISTO, AINO 2011: *Sanomattakin selvää?* Ja, mutta ja että *puheenpuoron lopussa*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- KURHILA, SALLA 2006: *Second language interaction*. Amsterdam: John Benjamins.
- LAAKSO, MINNA – SORJONEN, MARJA-LEENA 2010: Cut-off or particle. Devices for initiating self-repair in conversation. – *Journal of Pragmatics* 42 s. 1151–1172.
- LAAKSO, MINNA – TYKKYLÄINEN, TUULA 2009: Gendered practices of negotiation? Comparing girls and boys' practices of making proposals in same-sex peer play. – Markku Haakana, Minna Laakso & Jan Lindström (toim.), *Talk in interaction. Comparative dimensions* s. 279–298. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAITINEN, LEA 1995: Nollapersoonaa. – *Virittäjä* 99 s. 337–358.
- LEE-GOLDMAN, RUSSELL 2011: No as a discourse marker. – *Journal of Pragmatics* 43 s. 2627–2649.
- LEIDING, SAIJA 2012: *Korjauksista ironiaan. Eiku-partikkelin funktiot arkikeskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Helsingin yliopisto.
- LEVINSON, STEPHEN C. 2012: Action formation and ascription. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The handbook of conversation analysis* s. 103–130. Malden: Wiley-Blackwell.
- LILJA, NIINA 2010: *Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielissä keskustelussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LUCY, JOHN A. 1993: Reflexive language and the human disciplines. – John A. Lucy (toim.), *Reflexive language. Reported speech and metapragmatics* s. 9–32. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAJO, KATI 2013: Miten huonokuuloisuuteen suuntautuminen näkyy keskustelun korjausjaksoissa? – *Virittäjä* 117 s. 372–400.
- RACLAW, JOSHUA 2013: *Indexing inferables and organizational shifts. 'No'-prefaces in English conversation*. Julkaisematon väitöskirja. Boulder, University of Colorado.
- 2014: Managing affective and epistemic stances through 'no'-prefaced turns at talk. Esitelmä. Applied Linguistics Student Association, University of Wisconsin-Madison, 9.4.2014.
- RAEVAARA, LIISA 1989: *No* – vuoronalkuinen partikkeli. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 147–161. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2001: Vastaamisesta institutionaalisenä toimintana. Esimerkkinä potilaan vastaukset lääkärin oirekysymyksiin. – Mia Halonen & Sara Routarinne (toim.), *Keskusteluanalyysin näkymiä* s. 47–69. Kieli 13. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- ROBINSON, JEFFREY D. – KEVOE-FELDMAN, HEIDI 2010: Using full repeats to initiate repair on others' questions. – *Research on Language and Social Interaction* 43 s. 232–259.
- RUUSUVUORI, JOHANNA 2000: *Control in medical interaction. Practices of giving and receiving the reason for the visit in primary health care*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 16. Tampere: Tampereen yliopisto.
- SACKS, HARVEY 1992a–b: *Lectures on conversation vol. 1 & 2*. Toimittanut Gail Jefferson. Oxford: Blackwell.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1992: Repair after next turn. The last structurally provided defense

- of intersubjectivity in conversation. – *American Journal of Sociology* 97 s. 1295–1345.
- 1997: Third turn repair. – Gregory R. Guy, Crawford Feagin, Deborah Schiffrin & John Baugh (toim.), *Towards a social science of language. Volume 2. Social interaction and discourse structures* s. 31–40. Amsterdam: John Benjamins.
- 2001: Getting serious. Joke → serious 'no'. – *Journal of Pragmatics* 33 s. 1947–1955.
- 2007: *Sequence organization in interaction. A primer in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2013: Ten operations in self-initiated, same-turn repair. – Makoto Hayashi, Geoffrey Raymond & Jack Sidnell (toim.), *Conversational repair and human understanding* s. 41–70. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. – JEFFERSON, GAIL – SACKS, HARVEY 1977: The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. – *Language* 53 s. 361–382.
- SIDNELL, JACK 2006: Repair. – Jan Ola Östman & Jef Verschueren yhdessä Eline Versluysin kanssa (toim.), *Handbook of pragmatics* s. 1–38. Amsterdam: John Benjamins.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1997: Korjausjäsenitys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 111–137. Tampere: Vastapaino.
- 2001: *Responding in conversation. A study of response particles in Finnish*. Amsterdam: Benjamins.
- SORJONEN, MARJA-LEENA – LAAKSO, MINNA 2005: Katko vai eiku? Itsekorjauksen aloitustavat ja vuorovaikutustehtävät. – *Virittäjä* 109 s. 244–271.
- VERSCHUEREN, JEF 2000: Notes on the role of metapragmatic awareness in language use. – *Pragmatics* 10 s. 439–456.

Liite 1

Litterointimerkit

Sävelkulku

Prosodisen kokonaisuuden lopussa

- . laskeva intonaatio
- , tasainen intonaatio
- ? nouseva intonaatio

Prosodisen kokonaisuuden sisällä

- ↑ sävelkorkeuden nousu
- ↓ sävelkorkeuden lasku
- heti (alleviivaus) painotus

Päällekkäisyys ja tauot

- [päällekkäispuhunnan alku
-] päällekkäispuhunnan loppu
- (.) mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
- (0.4) mikrotaukoa pitempi tauko; pituus ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
- = kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

Puhenopeus ja äänen voimakkuus

> <	(sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso
< >	(ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
e::i	(kaksoispisteet) äänten venytys
°nyt°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
AHA	(kapiteelit) äänen voimistaminen

Hengitys ja nauru

.hhh	sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia
hhh	ulohengitys
.nii	(piste sanan edessä) sana lausuttu sisäänhengittäen
he he	naurua
j(h)oo	suluissa oleva h sanan sisällä kuvaa ulohengitystä, useimmiten kyse nauraen sanotusta sanasta

Muuta

£ £	hymyillen tuotettu sana tai jakso
# #	nariseva ääni
@ @	äänen laadun muutos
si-	(tavuviiva) sana jää kesken
sitä<	sanan loppu tavallista lyhyemmin sanottu
s'tä	(rivinylinen pilkku) vokaalin kato
(tai)	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(- -)	pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää
(( ))	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

Eiku – the particle of repair?

The article examines the usages of the particle *eiku* in Finnish conversation. The data consists of approximately 53 hours of interaction (in both everyday and institutional settings) and yields 252 instances of the particle. Several previous studies on repair phenomena in Finnish conversation have discussed this particle: *eiku* has been shown as initiating self-repair and as a vehicle for performing other-correction. *Eiku* is not an obligatory element in performing repair/correction, but it is noteworthy in the sense that it makes explicit the fact that repair is taking place in an ongoing interaction. Indeed, previous studies have posited that *eiku* has been lexicalised as a particle of repair.

The study reinforces the particle's reputation as a particle of repair; furthermore, it fosters a broader understanding of the different functions of *eiku*. In most occurrences of the particle, the context is clearly that of repair: *eiku* is used in both self-repair and in different types of repair directed to the talk and other actions of the recipient. In these cases, the particle indexes a certain kind of repair operation, replacement. However, the particle also has other functions; every sixth occurrence of the particle can be analysed as performing something other than repair. In these cases, *eiku* is used to reject some sequential implications, to index a transition in topic development or to index a need for some other type of reorientation.

The article analyses the different functions of the *eiku* particle and also discusses the relationship between its different usages. The common factor between these different usages is metapragmatics: in all cases *eiku* is a metapragmatic element commenting on the progression of the interaction. One of the basic assumptions of the method used (conversation analysis) is that all talk is reflexive. The particle *eiku*, however, indexes this on a metalevel: it raises speech about speech and interaction to the surface of the interaction. In its repair usages, the particle comments on an ongoing action, or that immediately prior, and in other cases the particle comments upon assumptions about the progression of interaction. In both cases, the use of *eiku* brings to the surface of the interaction the interactants' knowledge about talk and interactional practices.

Eiku – korjauksen partikkeli?

Artikkeli tarkastelee *eiku*-partikkelin tehtäviä suomalaisessa keskusteluaineistossa. Aineistona on yhteensä noin 53 tuntia arki- ja institutionaalista keskustelua, ja mukana on 252 *eiku*-partikkelia. Useat vuorovaikutuksen korjausilmiöiden tutkijat ovat törmänneet tähän partikkeliin, ja sitä on tutkittu yhtenä itsekorjauksen aloitustapana sekä toisaalta tapauksissa, joissa vastaanottaja korjaa virheen edeltävän puhujan puheesta. *eiku* ei ole korjausten kannalta välttämätön, sillä korjauksia voidaan tehdä myös ilman sitä. Se on kuitenkin korjausten kannalta sikäli keskeinen, että sillä voidaan yksiselitteisesti osoittaa korjauksen olevan käynnissä. Onkin esitetty, että *eiku* on leksikaalistunut nimenomaan korjauksen partikkeliksi.

Tutkimus vahvistaa kuvaa *eiku*-partikkelista korjauksen keinona, mutta toisaalta laajentaa käsitystä sen vuorovaikutustehtävistä. Suurin osa partikkelin käyttökonteksteista hahmottuu selvästi korjaaviksi: partikkelia käytetään niin puhujan itsekorjauksissa kuin erilaisissa toisen puhujan puheeseen ja muuhun toimintaan suuntautuviissa korjauksissa. Näissä tapauksissa partikkeli osoittaa tietynlaista korjausta, korvaamista. Kaikkia tutkimusaineiston partikkeleita ei kuitenkaan voi helposti analysoida korjaaviksi. Noin joka kuudennen esiintymän havaitaan asettuvan vuoroihin, joita ei edellä mitään sellaista, mikä millään ilmeisellä tavalla vaatisi korjaamista. Tällaisissa käytöissään partikkeli torjuu sekventiaalisia odotuksia, indeksoi siirtymää uuteen puheenaiheeseen tai osoittaa muunlaista tarvetta uudelleenorientaatioon.

Artikkelissa analysoidaan partikkelin erilaisia käyttöjä ja pohditaan myös käyttöjen välisiä suhteita. Tutkimus esittää, että partikkelin kaikkia käyttöjä yhdistää niiden metapragmaattinen, vuorovaikutuksen kulkuun suuntautuva funktio. Tutkimuksen metodin, keskusteluanalyysin, peruslähtökohtia on, että kaikki kielenkäyttö on refleksiivistä, mutta *eiku* on tässä kehyksessä metatason indeksi: se nostaa puheen puheesta osaksi meneillään olevaa toimintaa. Korjausfunktiossaan *eiku* kommentoi meneillään olevaa tai aiempaa toimintaa, kun muut esiintymät kommentoivat oletuksia siitä, mihin keskustelu on menossa. Molemmat käytöt tuovat näkyviin sitä intersubjektiivisuuden mahdollistavaa mutta yleensä implisiittiseksi jäävää tietoa, jota kielenkäyttäjillä on keskustelun etenemisestä.

Kirjoittajien yhteystiedot (address):
etunimi.sukunimi@helsinki.fi